

BACHELOROPPGÅVE

Finanskrisen 2007 - 2009 og 3.års bachelorstudenters studievalg.

Er det en sammenheng mellom finanskrisen og norske bachelorstudenters vilje til å satse på masterutdanning?

av

Frank Helleland (1)
Sindre Tangedal (28)

Bacheloroppgave i økonomi og administrasjon
Samfunnsøkonomi
KA691
05.09

Boks 133, 6851 SOGNDAL, 57 67 60 00, fax: 57 67 61 00

Bacheloroppgåve i:
Samfunnsøkonomi

Tittel og samandrag:

English Title and Abstract:

Kandidat:

Emnekode og emnenamn: Bacheloroppgave i økonomi og
administrasjon
Samfunnsøkonomi
KA691Kandidatnummer:
1 og 28Dato for innlevering:
07.05.09

1.0 Innledning

1.1 Forord

Denne oppgaven er en bacheloroppgave skrevet av to økonomistudenter ved Høgskulen i Sogn og Fjordane (HISF). Temaet for oppgaven er hvordan finanskrisen påvirker studenters studietilbøyelighet.

Grunnen til vi valgte dette temaet er fordi vi ville skrive ei oppgave innenfor samfunnsøkonomi. Tema vi valgte er et meget relevant, aktuelt og interessant samfunnsøkonomisk emne, spesielt for oss bachelorstudenter som står ovenfor valget mellom å gå ut i jobb eller ta ei masterutdanning etter endt bachelorgrad.

Som en del av oppgaven utførte vi en spørreundersøkelse. Før vi kunne gjennomføre den måtte vi sende inn et meldeskjema til Norsk Samfunnsvitenskaplige Datatjeneste AS (NSD), for å få løyve til å utføre spørreundersøkelsen (se vedlegg 1). Forespørselen vår ble innvilget og vi kunne utføre spørreundersøkelsen, mot at vi fulgte de retningslinjene som NSD hadde gitt (se vedlegg 2).

Vi vil benytte anledningen til å takke dekanene og faglærerne på de ulike avdelingene ved HISF som var behjelpelig med å hente inn svarene fra undersøkelsen. Vi vil også takke alle studentene som har vært med på undersøkelsen. Vi vil også takke Linda Kristiansen for korrekturlesing på sammendraget på engelsk, og ikke minst vil vi takke vår veileder Torbjørn Årethun som har vært en god støttespiller for oss gjennom hele bachelorprosessen.

1.2 Sammendrag

I denne oppgaven har vi sett på om det er en sammenheng mellom finanskrisen og norske 3.års bachelorstudenters vilje til å satse på masterutdanning. En slik sammenheng kan skyldes at noen studenter frykter at finanskrisen vil skape vanskeligheter på arbeidsmarkedet for deres utdanningsgrupper, og at de derfor velger å fortsette studiene.

Teorien om human capital viser at jo høyere utdanning du har, jo større er sjansen for å få seg arbeid. Det vil i praksis føre til at flere ønsker å ta høyere utdanning på grunn av finanskrisen.

Vi har sammenlignet denne finanskrisen med nedgangskonjunktoren på slutten av 80-tallet.

Disse to ”økonomiske krisene” har forskjellig opphav, men relativt likt utfall.

Nedgangskonjunktoren på slutten av 80-tallet skyldes fall i oljepriser, samt nasjonale faktorer.

Dagens finanskriser skyldes lav likviditet og stor usikkerhet i det globale pengemarkedet.

Utfallene for begge er økning i arbeidsledigheten. Forskjellen er at under

nedgangskonjunktoren på slutten av 80-tallet måtte regjeringen kjøre en stram finanspolitikk, som bidro negativt til utviklingen på arbeidsmarkedet. Nå under finanskrisen har regjeringen utviklet krisepakker for å få fart på markedet igjen. Hovedmålet med krisepakkene er å bedret bankenes to finansskilder, nemlig egenkapital og fremmedkapital(aksjekapital, utlån og lignende), samt økt offentlige utgifter.

Vi har i denne oppgaven valgt å bruke en kvantitativ metode, siden det ikke finnes noe data på dette området. Vi utførte derfor en spørreundersøkelse blant 3.års studentene ved Høgskulen i Sogn og Fjordane. Svarprosent på spørreundersøkelsen ble 52,4 prosent.

Vi hentet inn dataene fra de ulike avdelingene og analyserte de ved hjelp av det statistiske analyseprogrammet SPSS.

25 prosent av bachelorstudentene mener det er vanskeligere å få jobb etter studiet nå enn det var før finanskrisen, mens om lag 29 prosent mener det er økt sannsynlighet for at de vil fortsette på videre studier som følge av den økte ledigheten. Svarene fra vår undersøkelse indikerer de samme tendensene vi så under og etter nedgangskonjunktoren på slutten av 80-tallet, dvs. flere som ønsker å ta masterutdanning. Men vi ser tendensen klart hos studenter som i hovedsak utdanner seg til jobb i privat sektor. Studenter som utdanner seg til jobber i

offentlig sektor, som sykepleiere, lærere og sosionomer, virker ikke like berørt av finanskrisen. Det er studenter på AIN og AØR som i størst grad mener at finanskrisen vil gjøre det vanskeligere for dem å få jobb (henholdsvis 91 og 61 prosent), og det er AØR som i størst grad vil ta videre utdanning som følge av finanskrisen (55 prosent).

Det er studenter ved AHF, ALI og ASF som i minst grad mener at finanskrisen vil gjøre det vanskeligere for dem å få jobb (henholdsvis 11-, 12- og 21 prosent), og som i minst grad vil ta videre utdanning som følge av finanskrisen (henholdsvis 29-, 29- og 28 prosent).

Det er en vesentlig del av 3.årsstudenter som ønsker å ta enten masterstudier (35 prosent) eller nytt studium (13 prosent) etter endt bachelorgrad. Historiske tall peker også på en markant oppgang i student antall i perioder med langvarig økonomisk nedgang. Antallet studenter økte betydelig i kjølvannet av nedgangskonjunkturen på slutten av 80-tallet. 1988 til 1993 økte antallet studenter betydelig mer enn trendveksten.

Av de 35 prosentene som i vår undersøkelse ønsker å ta mastergrad, er det hele 42 prosent som sier at de ønsker å ta master på grunn av finanskrisens påvirkning på arbeidsmarkedet. Når nesten halvparten av de som ønsker å ta masterutdannelse, gjør det på grunn av effektene av finanskrisen kan vi konkludere med at det er en klar sammenheng mellom finanskrisen og bachelorstudenters vilje til å satse på masterutdanning.

1.2.1 Abstract

In this Bachelor thesis we have wanted to see if there is a connection between the financial crisis and the motivation of Norwegian Bachelor students in their final year, to acquire a Master degree. A connection could have background in a fear that it will become more difficult for students graduating at this point to get a job due to the financial crisis, thus students seek higher education. Such a connection could be due to the worry of several students that the financial crisis will create difficulties to get in to the labour market, hence they would rather continue with their education.

The theory of human capital shows that people with higher education have a greater chance to get a job. Combined with the financial crises and the increase in unemployment this should lead to a significant increase in the number of people who wants to acquire higher education.

We have compared the current financial crisis with the recession in the Norwegian economy in the late 80-ties. These “economic crises” had different origins although relatively equivalent outcome. The recession at the end of the 80-ties was caused by a drop in oil prices combined with other national factors. The current crisis is due to low liquidity and great insecurity in the global money market. The outcome of both crises was a considerable increase in the unemployment. The main difference between the two is that during the recession at the end of the 80-ties the government deployed a strict financial policy which contributed to a negative development on the unemployment rate. During the current financial crisis the Norwegian government has tried to counterattack the increase in unemployment with emergency economic stabilization acts. The main goal with these stabilization acts is to increase the banks liquidity and increase governmental spending.

In this thesis we have chosen to use quantitative method because there does not exist data on this subject. We performed a survey where the respondents was Bachelor students in their final year at Høgskulen i Sogn og Fjordane. We got response from 52, 4 percent of the respondents.

The collected information we got from the survey was analyzed with SPSS which is a statistic analyse computer program.

25 percent of the Bachelor students believe it will be more difficult to get a job now after they finish their studies, than it was before the financial crisis. Around 29 percent believes it is a higher probability that they will continue their studies, as a consequence of the increasing unemployment. The result from our survey indicates the same tendency seen under the recession in the end of the 1980s, i.e. a higher number of students wants to acquire a Master degree. But the tendencies are greatest when we look at students who mainly seek a job within the private labour market. Students who seek a job in the public sector, like nurses, teachers and social workers, do not seem that affected by the financial crisis to the same extend. The students at AIN and AØR believes to a greater extend that the financial crisis makes it tougher for them to get a job (respectively 91 and 61 percent), accordingly students at AØR wants to acquire a higher education due to the financial crisis (55 percent).

The students at AHF, ALI and ASF believes in a much lower extend than the other respondents that the financial crisis will make it tougher for them to get a job (respectively 11, 12 and 21 percent), accordingly a lower number of students wants to acquire higher education due to the financial crisis (respectively 29, 29 and 28 percent).

It is a substantial number of the Bachelor students in their final year who wishes to acquire either a Master degree (35 percent) or a different degree (13 percent) after they have graduated. Historical numbers also points out a significant increase in the number of students in periods with a long lasting economic fall. Number of students increased substantially in the aftermath of the recession in the end of the 1980s. From 1988 to 1993 the number of students increased significantly more than the trend growth.

Of the 35 percents in our survey who wishes to acquire a Master degree, it is 42 percent who says that they will acquire a Master degree because of the financial crisis' influence on the labour marked. When almost half of the students who wants to acquire a Master degree, do so because of the effects of the financial crisis, we can conclude that it is a clear connection between the financial crisis and Bachelor students desire to acquire a Master degree.

1.3 Innholdsliste

1.0	INNLEDNING	3
1.1	FORORD	3
1.2	SAMMENDRAG	4
1.2.1	Abstract	5
1.3	INNHALDSLISTE	8
1.4	PROBLEMSTILLING	10
1.4.1	<i> </i> Hvordan vil vi belyse disse problemstillingene	10
2.0	TEORI	11
2.1	FINANSKRISEN	11
2.1.1	<i> </i> Bakgrunn for finanskrisen	12
2.1.2	<i> </i> Statlige tiltak	14
2.1.3	<i> </i> Nye statsobligasjoner og fastrentelån	14
2.1.4	<i> </i> Finansfond og obligasjonsfond	14
2.2	NEDGANGSKONJUNKTUREN PÅ SLUTTEN AV 80-TALLET	16
2.2.1	<i> </i> Oppgangen midt på 80-tallet	17
2.2.2	<i> </i> Nedgangen på slutten av 80-tallet	18
2.2.3	<i> </i> Dagens krise sammenlignet med 80-tallet	20
2.3	ARBEIDSLEDIGHET	21
2.3.1	<i> </i> Generelt om Arbeidsledighet	21
2.3.2	<i> </i> Konjunkturrell Arbeidsledighet	22
2.4	HVILKE ARBEIDSMARKED BLIR HARDEST BERØRT?	24
2.4.1	<i> </i> Utdanningsnivå	24
2.4.2	<i> </i> Arbeidsledighet fordelt på aldersgrupper	25
2.4.3	<i> </i> Arbeidsledighet fordelt på privat og offentlig sektor	26
2.5	HØYERE UTDANNING	28
2.5.1	<i> </i> Generelt om høyere utdanning	28
2.5.2	<i> </i> Human Capital	29
2.5.3	<i> </i> Studentøkning etter den økonomiske nedgang på 80-tallet	30
3.0	METODE	33
3.1	KVALITATIV METODE	33
3.1.1	<i> </i> Styrker med kvalitativ tilnærming	33
3.1.2	<i> </i> Svakheter med kvalitative tilnærmingen	34
3.1.3	<i> </i> Når skal vi velge en kvalitativ tilnærming?	35
3.2	KVANTITATIV METODE	36
3.2.1	<i> </i> Styrker med en kvantitativ tilnærming	36
3.2.2	<i> </i> Svakheter med kvantitativ tilnærming	37
3.2.3	<i> </i> Når skal vi velge en kvantitativ undersøkelse?	38
3.3	DEDUKTIV VS INDUKTIV DATAINNSAMLING	38
3.3.1	<i> </i> Deduktiv	38
3.3.2	<i> </i> Induktiv	39
3.4	EKSTENSIVT VS INTENSIVT DESIGN	39
3.4.1	<i> </i> Ekstensivt	39
3.4.2	<i> </i> Intensivt	39
3.5	HVILKEN TILNÆRMING SKAL VI VELGE?	40
3.6	SPØRREUNDERSØKELSEN	40
3.6.1	<i> </i> Er studenter ved Høgskulen i Sogn og Fjordane representativ for bachelorstudenter i Norge?	40
3.6.2	<i> </i> Utforming av spørreskjema	42
3.6.3	<i> </i> Optimalt utvalg	42
3.6.4	<i> </i> Gjennomføring av undersøkelsen	43
3.6.5	<i> </i> Analyse av Spørreskjemaene	44
4.0	ANALYSE	45
4.1	OVERSIKT OVER DE 5 HOVEDSPØRSMÅLENE	46

4.1.1	<i>Jeg planlegger å ta masterutdanning etter fullført bachelorgrad</i>	46
4.1.2	<i>Jeg planlegger å begynne på et heilt nytt studium etter fullført bachelorgrad</i>	46
4.1.3	<i>Jeg tror det blir vanskeligere å få jobb etter bachelorstudiet enn det var før finanskrisen</i>	47
4.1.4	<i>Økende arbeidsledighet gjør det mer sannsynlig at jeg vil ta master/videre studier etter bachelorgraden</i>	48
4.1.5	<i>Økende arbeidsledighet gjør at jeg vil ta et annet masterstudium enn det jeg i utgangspunktet hadde tenkt</i>	48
4.2	STUDIER OG ARBEIDSLEDIGHET.....	49
4.2.1	<i>Mastergrad og arbeidsledighet</i>	50
4.2.2	<i>Andre studier og arbeidsledighet</i>	50
4.2.3	<i>Annen mastergrad på grunn av finanskrisen</i>	50
4.3	FORSKJELLER BLANT AVDELINGENE.....	50
4.3.1	<i>Vanskeligheter med å få jobb etter endt utdanning</i>	51
4.4	ALDER OG KJØNN.....	52
4.4.1	<i>Alder</i>	52
4.4.2	<i>Kjønn</i>	53
5.0	KONKLUSJON	54
6.0	AVSLUTNING	56
6.1	LITTERATURLISTE.....	56
6.1.1	<i>Bøker</i>	56
6.1.2	<i>Forelesning/Artikler</i>	56
6.1.3	<i>Internett</i>	56
6.2	FIGURLISTE.....	58
6.3	VEDLEGG.....	59
6.3.1	<i>Vedlegg 1: Søknad til NSD</i>	59
6.3.2	<i>Vedlegg 2: Svar fra NSD</i>	66
6.3.3	<i>Vedlegg 3: Brev til Dekaner i Sogndal</i>	68
6.3.4	<i>Vedlegg 4: Brev til Dekaner i Førde</i>	69
6.3.5	<i>Vedlegg 5: Pilotskjema</i>	70
6.3.6	<i>Vedlegg 6: Spørreskjema</i>	71
6.3.7	<i>Vedlegg 7: Spørreskjema Samfunnsfag</i>	72
6.3.8	<i>Vedlegg 8: Kjønnfordeling blant avdelingene ved HISF</i>	73
6.3.9	<i>Vedlegg 9: Svarfordeling blant avdelingene ved HISF</i>	73
6.3.10	<i>Vedlegg 10: Svarfordeling blant aldersgrupper</i>	74
6.3.11	<i>Vedlegg 11: Svarfordeling blant kjønnene</i>	75

1.4 Problemstilling

Problemstillingen i vår oppgave blir som følger: Er det sammenheng mellom finanskrisen og norske bachelorstudenters vilje til å satse på masterutdanning?

Vi vil se nærmere på hvordan en lavkonjunktur, skapt av finanskrisen, med følgene stigende arbeidsledighet påvirker den videre karrieresatsingen til studenter ved norske høyskoler. Er det slik at høyere arbeidsledighet vil få flere bachelorstudenter til å forsette på masterstudium eller et nytt bachelorstudium. Videre vil det være aktuelt å se om det er forskjeller i de ulike arbeidsmarkedene. Er det masterutdanningen til de arbeidsmarkedene som blir hardest rammet av finanskrisen som vil oppleve størst nedgang i antall søkere på studiet.

1.4.1 Hvordan vil vi belyse disse problemstillingene

For å belyse problemstillingen vil vi først se nærmere på den pågående finanskrisen. Hva var det som skapte den og videre hvilke betydning den har fått og vil få på norsk økonomi.

Vi vil også sammenligne den nåværende krisen med nedgangskonjunktoren fra slutten av åttitallet og se på eventuelle likheter og ulikheter.

Deretter vil vi se nærmere på arbeidsledighet fra et makroøkonomisk aspekt, der vi vil fokusere på hva som fører til svingninger i arbeidsledigheten og hvilke påvirkning arbeidsledighet videre har på økonomien.

Videre skal vi se nærmere på høyere utdanning i Norge, og da spesielt på masterstudiene. Her vil vi bruke historiske data for å observere om konjunktursvinginger tidligere har hatt innvirkning på bachelorstudenters vilje til å satse på masterstudium.

I siste omgang vil vi utforme og gjennomføre en spørreundersøkelse hvor respondentene vil være studenter på ulike bachelorstudium ved Høgskulen i Sogn og Fjordane. Vi tar utgangspunkt i at studenter ved Høgskulen i Sogn og Fjordane er representative for høyskolestudenter ellers i landet.

2.0 Teori

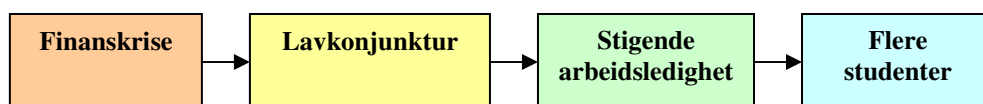
Vi skal i denne oppgaven hovedsakelig belyse 3 teorideler, de er som følger *finanskrisen*, *arbeidsledighet* og *høyere utdanning*.

Først vil vi ta for oss finanskrisen. Hva som skapte den og hvilke effekter den har fått og vil få, spesielt med vekt på stigende arbeidsledighet. Dessuten vil vi sammenligne dagens finanskrise med den økonomiske nedgangen på slutten av 80-tallet.

Deretter vil vi ta for oss arbeidsledighet. Generelt om arbeidsledighet, hvordan konjunkturelle svingninger påvirker arbeidsledigheten og hvordan arbeidsledigheten er fordelt på ulike grupper.

Til sist vil vi ta for oss høyere utdanning. Hvorfor folk velger å ta høyere utdanning, litt om teorien rundt human capital og hvordan arbeidsledighet har sammenheng med antall som ønsker å ta høyere utdanning. Her vil vi også se på sammenhengen mellom utviklingen på antall studenter på slutten av 80-tallet og den økonomiske nedgangen på slutten av 80-tallet.

Etter å ha belyst alle 3 hovedteoriene vil vi komme fram til sammenhengen mellom finanskrisen og en økning i antall studenter gjennom følgende modell:

Figur 1 – Hvordan finanskrisen gir flere studenter

2.1 Finanskrisen

Finanskrisen 2007-2009 er en internasjonal krise som man først så konturene av i USA da flere banker og finansinstitusjoner begynte å slite med betalingsevnen, med andre ord *lav likviditet*. Krisen karakteriseres av generell lav likviditet i markedet, hovedsaklig på grunn av at bankene og andre långivere har blitt mer forsiktige med å gi lån, grunnet stor risiko og høy usikkerhet i markedet.

2.1.1 Bakgrunn for finanskrisen

Det diskuteres fortsatt blant økonomer om hva som skapte finanskrisen, men det levnes liten tvil om at *subprimelånene* spilte en vesentlig del. Subprimelånene har også sin opprinnelse i USA og var i utgangspunktet en ordning som ble startet på slutten av 90-tallet, og skulle gjøre det mulig for fattige mennesker å skaffes seg bolig. Subprimelån var boliglån gitt til folk med lav betalingsevne, lav inntekt, lav egenkapital og ofte kredittanmerkninger fra tidligere. Subprimelånene var dermed lån med stor risiko for forretningsbankene¹

Det var to grunner til at forretningsbankene allikevel ville gi ut lån med så stor risiko. Den ene grunnen var rask vekst i prisene på boligmarkedet, den andre var den liberale ordningen for boliglåntaker i USA hvor man ble gjeldsfri hvis man overleverte boligen til utlåner. Dette betydde i praksis at bankene lånte ut en sum til låntaker som ble brukt til boligkjøp. Hvis låntaker ikke klarte å betjene lånet ble boligen overlevert til banken. I løpet av tiden som gikk fra boliglånet ble gitt til boligen ble overlevert tilbake til banken hadde verdien på boligen steget. Bankene solgte boligen og satt dermed igjen med full kompensasjon for utlånet samt en gevinst på grunn av den raske verdistigningen på boligmarkedet.²

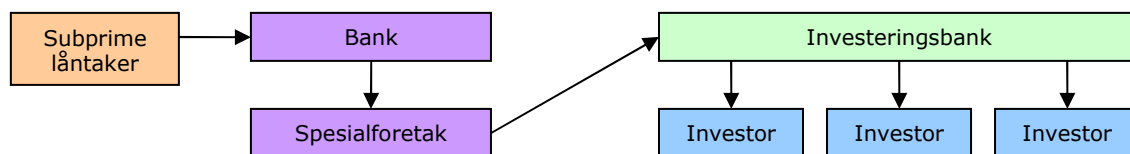
Men forretningsbankene ønsket fortsatt å redusere risikoen på utlånene sine. Måten de løste det problemet på var å *spre risikoen*. Dette gjorde de ved å opprette *spesialforetak* som var juridisk adskilt fra selve banken og ikke underlagt de samme tilsynsordninger som forretningsbankene. Bankene utstedte ulike verdipapirer/obligasjoner, de mest vanlige ble kalt C.D.O. (Collateralized Debt Obligation), de inneholdt en pakke med ulike lån, blant annet subprimelånene. Forretningsbankene solgte disse pakkene til spesialforetakene som i tur solgte verdipapirene videre, ofte til *investeringsbanker*.

En investeringsbank driver ikke med innskudd fra kunder, og er ofte finansiert med meget lav egenkapital og kortsiktige lån. Hovedvirksomheten til en investeringsbank er kjøp og salg av aksjer og andre verdipapir, som f.eks. C.D.O.-pakkene. Investeringsbankene hjalp dermed til med å distribuere pakkene som inkluderte subprimelånene videre til andre investorer, til deriblant de norske kommunene som var involvert i Terraskandalen.³

¹ <http://e24.no/boers-og-finans/article2145134.ece>, www.e24.no 16. feb 2009

² H. Slettvoll, Sogn og Fjordane Sparebank, foredrag "Finanskrisa"

³ Se fotnote 2

Figur 2 – spredning av risiko (kilde: H.Slettvoll)

Gjennom dette systemet blir bankene kvitt risikoen i lånet, samtidig får de inn mer kapital, igjennom salg av C.D.O.-pakker, som de kan låne ut til sine kunder. Investeringsbankene tjente godt på å selge C.D.O.-pakker, både nasjonalt og internasjonalt. Risikoen var spredt til de mange investorene i bytte mot potensielt god avkastning på investeringene.

Systemet fungerte utmerket så lenge prisene i boligmarkedet steg, men da veksten i boligprisen i USA begynte å stagnere rundt 2006 var subprimekrisen et faktum. Rundt 20 prosent av alle amerikanske boliglån var subprime ved inngangen til 2007.⁴ Det at subprimelånene var spredd i diverse C.D.O.-pakker og hva virkelig verdi på disse pakkene var gjorde at pakkene ble svært vanskelige å omsette. Dette førte til store tap blant investorene og den store usikkerheten i markedet førte til at bankene ble mer forsiktig med utlån.

Investeringsbankene som hovedsaklig var finansiert av kortsiktige lån samtidig som hovednæringen deres var salg av verdipapirer, havnet i en situasjon der prisen på deres produkter sank drastisk samtidig som andre banker ikke vil gi de kortsiktige lån. Dette førte til at alle de store amerikanske investeringsbankene, som Bear Stearns, Morgan Stanley, J.P. Morgan, Goldman Sachs og Lehman Brothers, begynte å slite med likviditeten.

Da Lehman Brothers ble slått konkurs 15. September 2008 ble finanskrisen et globalt fenomen, og pengemarkedene verden over ble utsatt for en akutt likviditetsmangel. Likviditetskrisen ble ytterligere forsterket av at privatpersoner tok pengene sine ut av sparebankene på grunn av frykt for at bankene skulle gå konkurs. Med likviditetskrisen og høy usikkerhet i markedet fulgte nedgang på børser verden over, som førte til en nedgang i

⁴ <http://e24.no/boers-og-finans/article2145134.ece>, www.e24.no 16. feb 2009

priser på råvarer og halvfabrikata, nedgang i produksjon, nedgang i sysselsetting og oppgang i arbeidsledighet.⁵

For å motvirke den økonomiske nedgangen har det blitt iverksatt statlige redningspakker i de fleste land verden over, hovedinstrumentene for regjeringene har vært økte offentlige utgifter og kutt i styringsrenten. Styringsrenten i USA var for eksempel på 0 prosent i januar 2009 og den er forventet å nå samme nivå i Storbritannia til sommeren 2009⁶.

2.1.2 Statlige tiltak

Den norske regjeringen har kommet med to hovedtiltak for å demme opp for virkningene av finanskrisen. De to tiltakene skal bedre bankenes to finansieringskilder. Bankenes to finansieringskilder er egenkapital (først og fremst aksjekapital) og fremmedkapital (lån og lignende). Hensikten med disse tiltakene er å øke bankenes utlån til bedrifter og husholdninger.

2.1.3 Nye statsobligasjoner og fastrentelån

Første forslag til tiltak fra regjeringen kom i oktober 2008 og innebar at staten utstedte nye statsobligasjoner verdt 350 milliarder kroner. Bankene ble tilbudt å bytte sine obligasjoner med sikkerhet i boliglån mot statens nye obligasjoner, i opptil en 3 års periode. Denne ordningen skal redusere den uvanlig store risikoen i penge- og obligasjonsmarkedet, og dermed bedre norske bankers finansieringsevne. Denne ordningen blir overvåket av kredittilsynet.⁷

I tillegg til obligasjonsbytteordningen har Norges Bank lagt ut fastrentelån, også kalla f-lån⁸, for å sikre finansieringen til mindre banker. Disse f-lånene har en 2 års løpetid.

2.1.4 Finansfond og obligasjonsfond

I februar 2009 fulgte regjeringen opp med to nye vedtak. Det ble etablert to nye fond med en samlet kapital på 100 milliarder kroner. De to fondene er statens finansfond og statens obligasjonsfond.

⁵ H. Slettvoll, Sogn og Fjordane Sparebank, foredrag "Finanskrisa"

⁶ <http://e24.no/makro-og-politikk/article2959379.ece>, www.e24.no. 6. mar 2009

⁷ Pressemelding finansdepartementet 12.10.2008

⁸ http://www.norges-bank.no/templates/article____68354.aspx – www.norges-bank.no, 16. mars 2009

Statens finansfond er en egen institusjon med kapital på 50 milliarder kroner. Finansfondet har som mål å styrke bankenes kjernekapital, slik at bankene kan opprettholde en normal utlånsaktivitet. For å låne ut penger er bankene pålagt av staten å oppfylle minstekrav til hvor stor kapital de må ha. Denne kapitalen kalles kjernekapital og viser soliditeten til banken. Kjernekapitalen består av egenkapital og såkalt hybridkapital, sistnevnte er en mellomting mellom egenkapital og lån. Kjernekapital på 50 milliarder kan tilsvare utlånsevne på om lag 400 – 500 milliarder kroner.

Statens obligasjonsfond skal forvaltes av folketrygdfondet og har en kapital på 50 milliarder kroner. Obligasjonsmarkedet er en viktig finansieringskilde for både bedrifter og banker og obligasjonsfondet har derfor som mål å styrke obligasjonsmarkedet.⁹

Andre tiltak

Februarvedtakene ble også supplert med at statsobligasjonsbytteordningen ble utvidet med 2 år, det vil si at løpetid på avtalene er på opptil 5 år.

Andre tiltak regjeringen og Norges Bank har gjennomført er å redusere renten (med 3,25 prosent fra oktober 2008 til februar 2009)¹⁰ og økt bruken av oljeinntekter på 45 milliarder kroner, noe som tilsvarer 2,4 prosent av brutto nasjonalprodukt for fastlands-Norge. Dette skal brukes på oppussing og bygging av nye kommunale bygg, som skoler, sykehus, sykehjem, idrettsanlegg og kirker, samt vedlikehold og investering i nye veier, jernbane og havner.¹¹

Dessuten har staten økt egenkapitalen til Kommunalbanken¹² og Argentum¹³, gitt økte bevilgninger til NAV¹⁴, økt rammene til Garanti-instituttet for eksportkreditt (GIEK)¹⁵ og Innovasjon Norge¹⁶ og gitt statlige lån til Eksportfinans¹⁷.

⁹ Pressemelding statsministerens kontor 8.2.2009

¹⁰ http://www.norges-bank.no/templates/article___67652.aspx – www.norges-bank.no, 16. mars 2009

¹¹ Pressemelding statsministerens kontor 26.1.2009

¹² <http://www.kommunalbanken.no>, 16. mars 2009

¹³ <http://www.argentum.no>, 16. mars 2009

¹⁴ <http://www.nav.no>, 16. mars 2009

¹⁵ <http://www.giek.no>, 16. mars 2009

¹⁶ <http://www.innovasjon norge.no>, 16. mars 2009

¹⁷ <http://www.eksportfinans.no>, 16. mars 2009

Kommunalbanken er et statlig foretak som gir lån til kommuner, fylkeskommuner og interkommunale foretak. Argentum er et statlig investeringselskap underlagt næringsdepartementet. NAV er den statlige arbeids- og velferdsetaten. Garanti-instituttet for eksportkreditt er en statlig etat som stiller garanti og forsikring for norske eksportvarer. Innovasjon Norge er statlig foretak som skal hjelpe med utvikling i distriktene og innovasjon i næringslivet. Eksportfinans er et statlig deleid foretak som skal styrke norsk eksport.

Forklaringsboks 1 – Definisjoner

2.2 Nedgangskonjunktoren på slutten av 80-tallet

For å belyse nedgangen i norsk økonomi på slutten av 80-tallet har vi tatt utgangspunkt i Holden utvalgets NOU 2000:21 kapittel 3 som omhandler nettopp denne nedgangskonjunktoren.

Ved inngangen til 1990-tallet var Norge inne i den kraftigste nedgangskonjunktoren i etterkrigstiden. Arbeidsledigheten økte dramatisk, boligprisene falt kraftig og en betydelig finansiell krise var under utvikling. Dette snudde imidlertid ganske tidlig på 90-tallet, fra 1993 gikk økonomien inn i en langvarig oppgangskonjunktur.

Årsakene til den nedgangskonjunktoren på slutten av 80-tallet, er forskjellig fra den krisen vi er inne i. Tidlig på 80-tallet var det foretatt en deregulering av kredittmarkedet kombinert med lavere renter etter skatt. Dette samt at lånekunder og kredittinstitusjoner endret adferden sin, bidro til en sterk konjunkturoppgang midt på 80-tallet. Den kraftige gjeldsoppbyggingen og investeringer innenfor bl.a. forretningsbygg la en del av grunnlaget for den nedgangen som fulgte.

Ett annet viktig poeng er at petroleumsvirksomheten i Norge økte på 80-tallet. Aktivitetene innenfor petroleum hadde mer og mer å si for konjunktursvingningene her i landet.

Petroleumsinvesteringene bidro sterkt til svingningene i fastlandsøkonomien på 80- og 90-tallet.

2.2.1 Oppgangen midt på 80-tallet

I 1983 startet en relativ kortvarig, men sterk konjunkturoppgang i Norsk økonomi. Det begynte med et internasjonalt omslag mot slutten av 1982, som førte til en økning i norsk eksport i 1983 og 1984. Etter hvert ble oppgangen forsterket av innenlandske forhold, med en gjennomsnittlig årlig vekst i etterspørselen fra fastlands-Norge på nesten 8 prosent. Fra 1983-1986. Oljeinvesteringene ble mer enn doblet fra 1981 til 1984. Finanspolitikken ble lagt om i en ekspansiv retning i 1984 og 1985, og bidrog til den videre oppgangen. Videre bidrog opphevelsen av den direkte utlånsreguleringen fra januar 1984, og den endrede atferden en da fikk hos lånekunder og kredittinstitusjoner, til en reell dobling av bankenes utlån over de neste fire årene. Direkte utlånsregulering er regulering av utlån og renten. Før midten av 80-tallet ble renta styrt av regjeringen, og den ble holdt gunstig lav. Renta ble satt lavere enn det markedet ville satt den for å komme de lånerne til gode. Tankegangen bak dette var tradisjonell omfordelingspolitikk dvs. at de som trengte å låne var fattigere enn de som ikke trengte å låne, derfor skulle den lave renta komme disse til gode. Men prisrasjonering har en ulempe, og det er når renta blir satt lavere enn markedet fører det til overskuddsetterspørsel etter kredit. Kreditten var derfor rasjonert dvs. at alle som ville ha lån ikke fikk. I 1984 ble renta slept laus, og utlånsreguleringen opphørte. Dette gjorde at alle fikk lån. På den tiden kunne man trekke 2/3 av gjeldsrentene fra på selvangivelsen, dermed ble det meget gunstig å ha gjeld. En annen faktor var at nå fikk alle låne, å de var ikke folk vant til. De visste ikke hvor mye de kunne/burde låne, dermed førte det til at folk lånte over evne. Dette førte til en eksplosjon i opptak av gjeld. Motstykke til dette var en sterk økning i privat forbruk og investeringer. Veksten i norsk økonomi økte kraftig, mens arbeidsledigheten (AKU) ble redusert fra 3,9 prosent. Til 2,5 prosent. i 1986.

Oppgangen midt på 80-tallet representerer på mange måter et brudd på det tradisjonelle konjunkturmønsteret i norsk økonomi. Fram til midten av 1980-tallet svingte norsk økonomi stort sett i takt med handelspartnerne, men fra midten av 80-tallet har konjunkturbevegelsene i norsk økonomi vært i utakt med handelspartnerne. De sterke konjunkturbevegelsene de siste tiårene kan med andre ord tilskrives innenlandske forhold, herunder petroleumsinvesteringene.

2.2.2 Nedgangen på slutten av 80-tallet

Midt på 80-tallet bygde det seg opp en betydelig ubalanse i norsk økonomi. Det private forbruket økte klart sterkere enn inntektene, slik at husholdningenes sparing falt markert. Netto finansformuen, som hadde økt sterkere enn inntektene i første del av 1980-tallet, falt dermed dramatisk. Ved utgangen av 1988 var husholdningene samlet sett i en netto gjeldsposisjon tilsvarende 5 prosent av disponibel inntekt. Dette skyldes optimistiske forventninger om framtidig inntekt, og ble stimulert av lave realrenter og et skattesystem som motiverte til store låneopptak. I tillegg var dereguleringen av boligmarkedet på begynnelsen av 1980-tallet med på å synliggjøre den kraftige oppgangen i boligformuen. Lønnsveksten tiltok kraftig under oppgangen på 1980-tallet. Det i kombinasjon med arbeidstidsforkortelsen i 1987 gjorde at timelønnskostnadene fikk en markert oppgang. Dette førte til at fra 1980 til 1988 økte lønnskostnadene i norsk industri 20 prosent mer enn hos våre handelspartnere. For å hindre en kraftig svekkelse av konkurransevnen, ble den norske kronen devaluert flere ganger, siste gang med 10 prosent i 1986. De hyppige devalueringene bidro imidlertid også til en høyere inflasjon og et høyere rentenivå i Norge enn i utlandet.

Oljeprisene ble mer enn halvert fra 1985 til 1986, noe som i vesentlig grad bidro til å svekke både utenriksøkonomien og de offentlige finansene. I tillegg førte den kraftige veksten i innenlands etterspørsel til en sterk vekst i importen, mens økt kostnadsvekst og svakere internasjonale konjunkturer dempet veksten i den tradisjonelle eksporten. Alt i alt ble driftsbalansen overfor utlandet redusert fra et overskudd på 4 prosent av BNP i 1985 til et underskudd på 6 prosent i 1986.

I 1988 gikk norsk økonomi inn i det mest omfattende konjunkturtilbakeslaget i etterkrigstiden. Den kraftige nedgangen falt sammen med en internasjonal oppgangskonjunktur samt en usedvanlig sterk vekst i den tradisjonelle vareeksporten fram til 1990. Nedgangen her må derfor først å fremst skyldes innenlandske forhold, og da særlig ubalansene som bygde seg opp under oppgangen midt på 1980-tallet. Tilbakeslaget ble imidlertid forlenget av en internasjonal nedgangskonjunktur som startet i 1990.

Den norske kronen ble satt under sterkt press våren 1986, noe som førte til at det kortsiktige rentenivået steg markert. I 1987 var den gjennomsnittlige rentemarginen i forhold til ECU¹⁸

¹⁸ ECU var den samla valutaen i det europeiske fellesskapet som ble brukt som en enhet, før den ble erstatta av euroen i 1999

om lag 8 prosentenheter. Etter innstrammingen av den økonomiske politikken og devalueringen av kronen i 1986 ble det ført en penge- og valutapolitikk med sikte på å stabilisere kronekursen. Etter hvert som troverdigheten til pengepolitikken ble gjenopprettet, ble renteforskjellene overfor utlandet gradvis redusert fra 1987 til 1990. Det europeiske rentenivået økte imidlertid markert som følge av konjunkturoppgangen i disse landene, slik at rentenivået holdt seg relativt høgt i Norge. Pengemarkedsrenta falt dermed klart mindre enn prisstigningen, slik at realrenta økte. Fram til 1986 var realrenta etter skatt negativ, men den steg til knapt 3 prosent i 1988 og videre til neste 8 prosent i 1992. Siden norsk økonomi var inne i en lavkonjunktur var det en lavere prisvekst i Norge enn i andre europeiske land. Dette samt økte realrenter internasjonalt kan til en viss grad være grunnen til at realrenten økte i slutten av 1980-tallet.

Den kraftige gjeldsoppbyggingen samt etter hvert høyere realrenter, førte til at husholdningens brutto renteutgifter økte til over 20 prosent av disponibel inntekt i 1988. Samtidig begynte boligprisene å falle, slik at husholdningenes lånesikkerhet ble redusert. Denne utviklingen kunne ikke fortsette, så fra og med 1989 begynte sparingen å ta seg betydelig opp, noe som førte til en demping av husholdningens forbruk. Boliginvesteringene falt med 10 prosent årlig fra 1986 til 1993, noe som førte til ett fall i eiendomsprisene, og påfølgende problemer i finansnæringen.

Det ble ført en stram finanspolitikk i årene 1986 til 1988. Innstrammingen i 1988 framstår i ettertid som et bidrag til den negative utviklingen på arbeidsmarkedet. På en annen side var veksten i konsumprisene betydelig høyere i Norge enn hos våre handelspartnere og det var underskudd på driftsbalansen overfor utlandet. Som følge av den svake utviklingen i arbeidsmarkedet, ble finanspolitikken lagt om i en ekspansiv retning i begynnelsen av 1989. Målt ved overskuddet på statsbudsjettet bidrog finanspolitikken med en positiv impuls til aktivitetsnivået tilsvarende 5 prosent av BNP for fastlands- Norge over perioden 1989-1993.

Den svake utviklingen av fastlandsøkonomien samt moderate lønnstillegg bidrog til å dempe kostnadsveksten. Fra 1988 til 1994 var veksten i timelønnskostnadene betydelig svakere i norsk industri enn hos handelspartnerne. I tillegg til å dempe lønnsveksten, kan lønnslovene¹⁹

¹⁹ Lov om inntekt - og utbyttestopp for å utligne skeivheten i norsk økonomi fra 1988.

også ha dempet forventningene til den videre økonomiske utviklingen og dermed påvirket bl.a. sparetilbøyeligheten i husholdningene.

Oljeproduksjonen på slutten av 1980-tallet økte kraftig. Dette bidrog vesentlig til at underskuddet på driftsbalansen ble snudd til et overskudd i 1990. I perioden 1990-1995 hadde Norge et overskudd på driftsbalansen tilsvarende rundt 4 prosent av BNP.

Den svake utviklingen i innenlandsk etterspørsel førte til en kraftig svekkelse på arbeidsmarkedet på slutten av 1980-tallet og inn på 1990-tallet. Timeverkssyssetningen ble i gjennomsnitt redusert med 1 prosent gjennom perioden 1988-1991, mens antall sysselsatte personer ble redusert med om lag 100 000. Nedgangen i norsk økonomi flatet ut gjennom 1991, og tok seg opp i 1993. Dette bidrog til å stoppe nedgangen i sysselsettingen. Arbeidsledigheten økte likevel noe, og utgjorde i 1993 6 prosent av arbeidsstyrken.

2.2.3 Dagens krise sammenlignet med 80-tallet

Selv om dagens krise og konjunkturedgangen på slutten av 80-tallet har ulike opphav, så har de et relativt likt utfall, nemlig drastisk stigende arbeidsledighet. Mens nedgangskonjunktoren på slutten av 80-tallet hovedsakelig skyldes fall i oljepriser og nasjonale faktorer, skyldes dagens krise i hovedsak lav likviditet og stor usikkerhet i det globale pengemarkedet.

Under nedgangskonjunktoren på slutten av 80-tallet måtte regjeringen kjøre en stram finanspolitikk. Dette skyldes at fallende oljepriser ga betydelige underskudd på handelsbalansen. I 1990-årene hadde heller ikke det offentlige oppsparte midler, slik at en tilstramning var nødvendig. Denne tilstramningen bidro negativt til utviklingen på arbeidsmarkedet.

Nå under finanskrisen har regjeringen utarbeidet krisepakker for å få fart på arbeidsmarkedet igjen. Den norske stat har mer penger på bok nå enn under nedgangskonjunktoren på slutten av 80-tallet, dermed blir ikke det offentlige arbeidsmarkedet så hardt rammet som det private. Under nedgangskonjunktoren på slutten av 80-tallet ble både det private og det offentlige arbeidsmarkedet rammet. Arbeidsledigheten er forventet å øke til rundt 4,7 prosent i årene 2010-2011²⁰, men økt offentlig sysselsetting demper utviklingen på arbeidsledigheten. Derfor

²⁰ <http://www.ssb.no/emner/08/05/kt/> - www.ssb.no Dato: 16.04.09

er ikke ledigheten ventet å bli så stor som under nedgangskonjunkturen på slutten av 80-tallet, da den på det høyeste var på rundt 6 prosent²¹.

2.3 Arbeidsledighet

Stigende arbeidsledighet er nok den effekten av finanskrisen folk flest best vil merke til. Som nevnt i forrige kapittel er arbeidsledighetsraten forventet å nå 4,7 prosent de neste årene i følge prognoser fra statistisk sentralbyrå. I dette kapitlet vil vi gå nærmere inn på hva arbeidsledighet er og hvordan arbeidsledighet oppstår som følge av økonomiske svingninger.

2.3.1 Generelt om Arbeidsledighet

Teoretisk kan arbeidsledighet uttrykkes som differansen mellom *arbeidsstyrken* og antall *sysselsatte*. Arbeidsstyrken, ofte betegnet som N , er summen av sysselsatte og arbeidsledige mellom 15 og 74 år. Dette er altså personer som enten har eller som søker arbeid. Sysselsatte, ofte betegnet som L , er antallet av de arbeidspørene i alderen 15 til 74 år som er i arbeid.²²

$$N - L = \text{Arbeidsledig.}$$

Arbeidsledighetsraten, ofte betegnet som u får vi da ved å dividere den arbeidsledige delen av arbeidsstyrken med hele arbeidsstyrken.

$$u = (N - L) / N$$

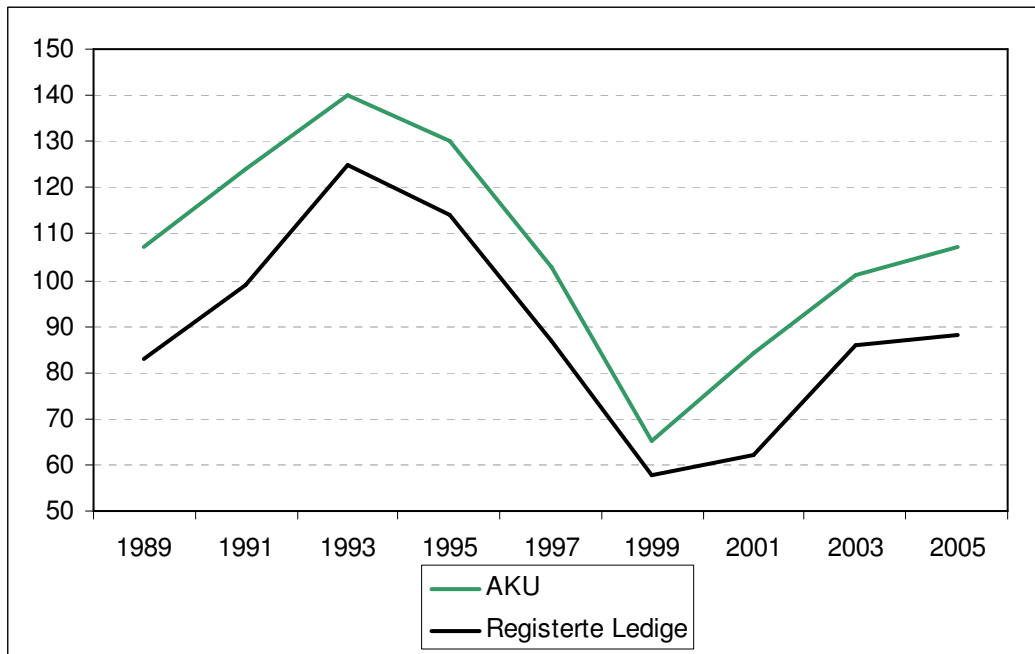
Rent praktisk er det mer utfordrende å måle arbeidsledigheten, den største utfordring er å definere hvem som er sysselsatt eller hvem som i det heile tatt skal regnes med i arbeidsstyrken. Man har i Norge to mål for arbeidsledighet, den ene er arbeidskraftundersøkelsen (AKU) og den andre er registreringen av arbeidssøkere ved de offentlige arbeidskontorene (Nav).

AKU blir utarbeidet av Statistisk Sentralbyrå (SSB) hvert kvartal, gjennom en større spørreundersøkelse. På grunn av ulike definisjon er tallene fra de to målene for arbeidsledighet som regel noe ulike, men allikevel gir de en god pekepinn på

²¹ AKU

²² Erling Steigum, Moderne Makroøkonomi 2006 Gyldendal

arbeidskraftsituasjonen i landet, se figur under. I denne oppgaven har vi valgt å hovedsaklig holde oss til tallene fra AKU.

Figur 3 – Ledighet (tall i 1000, kilde: SSB og Nav)

2.3.2 Konjunktorell Arbeidsledighet

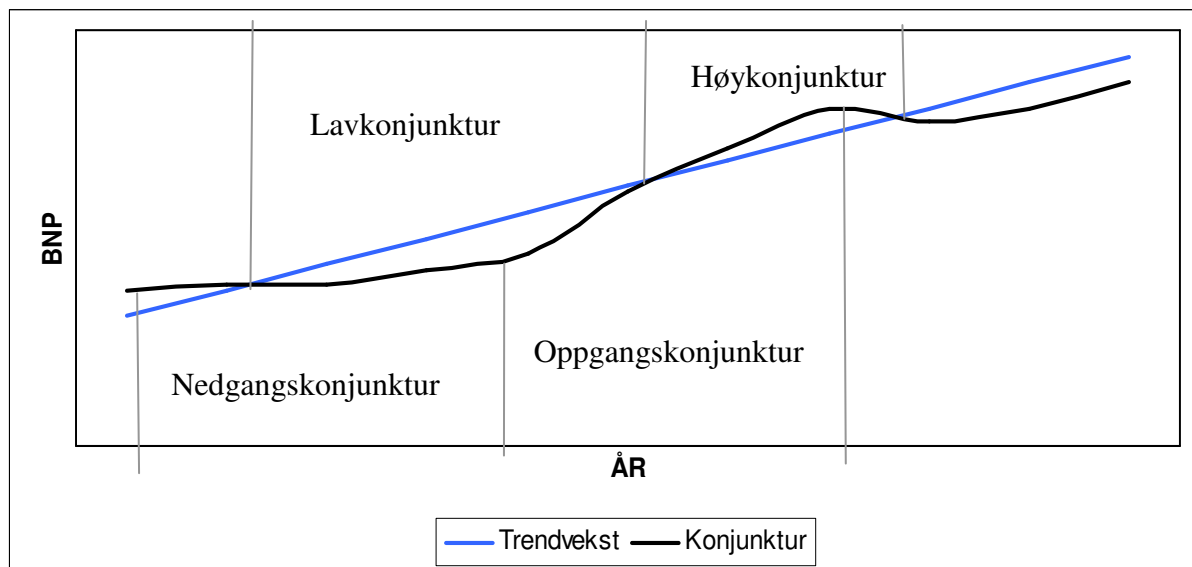
Arbeidsledigheten kan i en markedsøkonomi deles opp i *strukturell* og *konjunktorell*-ledighet. Strukturell, også kjent som naturlig arbeidsledighet er langsiktig arbeidsledighet man ville hatt uansett, uavhengig av konjunkturbevegelser. Denne type arbeidsledighet skyldes hovedsakelig at etterspørselen etter arbeidskraft er mindre enn tilbudet over lengre tid. Med andre ord det eksisterer for få arbeidsplasser i forhold til arbeidsstyrken. Strukturell arbeidsledighet er lite relevant for problemstillingen i denne oppgaven og vi vil derfor ikke gå dypere inn i teorien rundt temaet her.

Vi skal heller fokusere på kortsiktig arbeidsledighet skapt av konjunkturbevegelser i økonomien, såkalt konjunktorell arbeidsledighet. Som det framkommer av problemstillingen er vi interessert i hvilke innvirkninger konjunktorell arbeidsledighet har på bachelorstudenters vilje til å satse på videre utdanning.

For lettere å forstå hva konjunktorell arbeidsledighet er, kan det være greit å definere og forklare hva en konjunkturbevegelse er og hvordan den oppstår. Konjunkturbevegelser er,

sammen med arbeidsledighet, et relativt nytt begrep som oppstod i kjølvannet av den industrielle revolusjon ut på 1800-tallet.²³

En konjunkturbevegelse kan sies å være en positiv eller negativ endring i et lands økonomiske aktivitet sett i forhold til landets bruttonasjonalprodukt (BNP). Man får konjunkturbevegelser når store deler av endringene i den økonomiske aktiviteten slår ut i samme retning. Man kaller positiv økonomisk vekst for *oppgangskonjunktur* og negativ økonomisk vekst for *nedgangskonjunktur*. Videre har vi begrepene *høykonjunktur* og *lavkonjunktur* som sees i forhold til den årlige trendveksten til bruttonasjonalproduktet, som i Norge er på om lag 2,5 prosent. Høykonjunktur er når aktivitetsnivået ligger over trendveksten og lavkonjunktur er når aktivitetsnivået ligger under, som illustrert i figuren under.²⁴

Figur 4 – Konjunkturer (kilde: E. Steigum)

Som sagt er konjunkturbevegelser endringer i de økonomiske aktivitetene sett i forhold til bruttonasjonalprodukt. Samlet bruttonasjonalprodukt (Y) består av delkomponentene *privat konsum* (C), *offentlige utgifter* (G), *private realinvesteringer* (I) og *netto eksport* (NX).

$$Y = C + I + G + NX$$

²³ Erling Steigum, *Moderne Makroøkonomi* 2006 Gyldendal

²⁴ Erling Steigum, *Moderne Makroøkonomi* 2006 Gyldendal

Det er endringer i volumet av privat konsum, offentlige utgifter, private realinvesteringer og netto eksport som ifølge keynesiansk teori kan føre til konjunkturbevegelser, som igjen fører til endringer i sysselsettingen. Forutsetningene for keynesiansk teorien er at pris- og lønnssettingen reagerer tregt på markedets etterspørsel.

Vi kan ta et eksempel der privat konsum faller på grunn av reduksjon i bruttonasjonalprodukt. For bedriftene vil dette bety en reduksjon i etterspørselen etter deres varer. Reduseres etterspørselen etter varer vil også produksjonen av varer reduseres noe som fører at bedriftene også reduserer bruken av arbeidskraft. Vi får dermed flere arbeidsledige. Økende arbeidsledighet gjør at en større del av befolkningen får lavere inntekt og vi får et ytterlig fall i privat konsum med følgene reduksjon i vareproduksjon og sysselsetting osv.

Vi har nå illustrert hvordan økt arbeidsledighet oppstår på grunn av lavkonjunktur, men det kan også gå andre veien, at høykonjunktur skaper redusert arbeidsledighet. Vi sier at arbeidsledighet er *motsyklisk* fordi den er høy under lavkonjunktur og lav under høykonjunktur. Sysselsettingen derimot er naturligvis lav under lavkonjunktur og høy under høykonjunktur, og dermed *medsyklisk*.

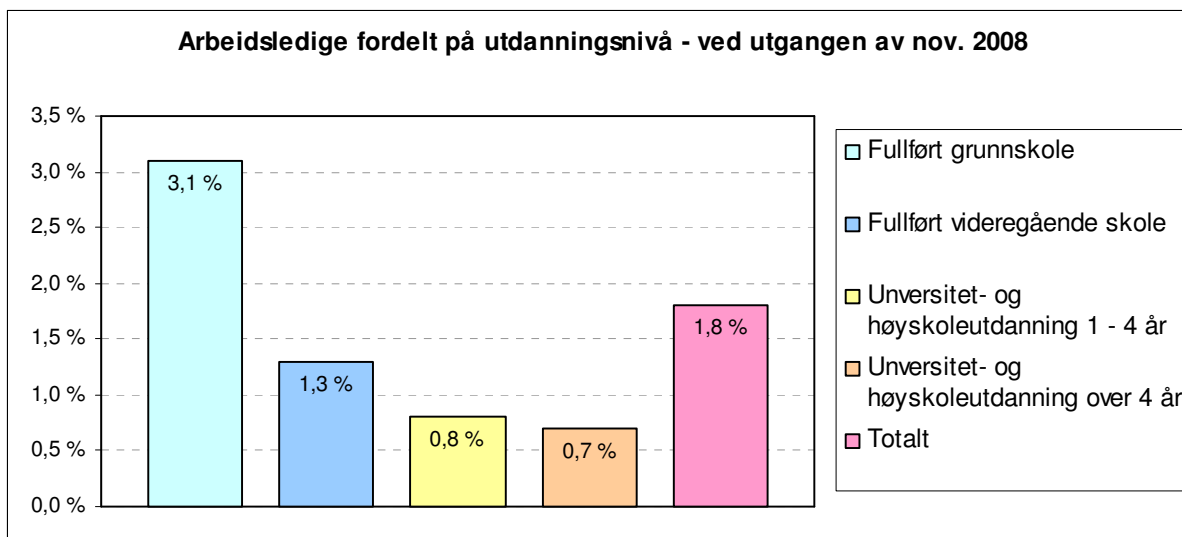
2.4 Hvilke arbeidsmarked blir hardest berørt?

Vi vil i dette kapittelet se på hvordan arbeidsledigheten er fordelt på ulike grupper. Vi vil se på hvordan arbeidsledigheten er fordelt på utdanningsnivå, aldersgrupper og mellom offentlig og privat sektor. I forhold til problemstillingen er utdanningsnivå mest interessant.

2.4.1 Utdanningsnivå

Utdanningsnivå har en del å si for fordelingen av arbeidsledigheten. Som vi ser av figur 4, er arbeidsledigheten høyest hos gruppen med lavest utdanning og vi ser den avtar etter hvor høyt utdanningsnivået til gruppene er. To hovedgrunner til denne fordelingen er at mennesker med høyere utdanning er kvalifisert til flere forskjellige typer jobber enn de med lavere utdanning og at de med høy utdanning i større grad jobber i offentlig sektor hvor risikoen for å miste jobben er mindre enn i privat sektor.²⁵ Vi går nærmere inn på utdanningsnivå og arbeidsledighet i kapittelet om human capital.

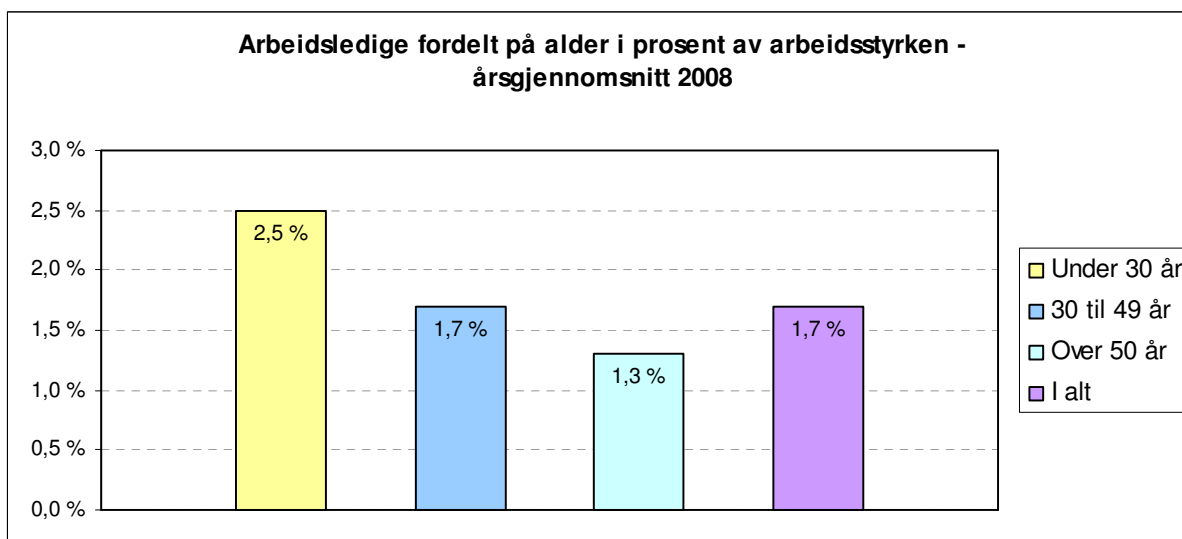
²⁵ T. Årethun, HISF, forelesning "Arbeidsmarknaden"

Figur 5 – Helt arbeidsledige fordelt på utdanningsnivå i prosent av arbeidsstyrken (kilde: Nav)

2.4.2 Arbeidsledighet fordelt på aldersgrupper

Yngre mennesker er tyngre representert blant arbeidsledige i forhold til eldre mennesker. Vi har i dette avsnittet delt inn i tre aldersgrupper, *under 30 år, 30 til 49 år og over 50 år* (og opp til pensjonsalder, dvs. 67 år). Som vi ser av figur 5 under, representerer den yngste gruppen en betydelig større andel enn de to eldste gruppene. Dette kan skyldes at disse personene er nye på arbeidsmarkedet og ikke har samme erfaring og ansiennitet som de eldre besitter. Erfaring er ikke noe du lærer på skolen, det er noe du opparbeider deg over tid. Dessuten er ufaglært ungdom mindre ettertraktet på arbeidsmarkedet på grunn av relativt høye lønnskrav.²⁶

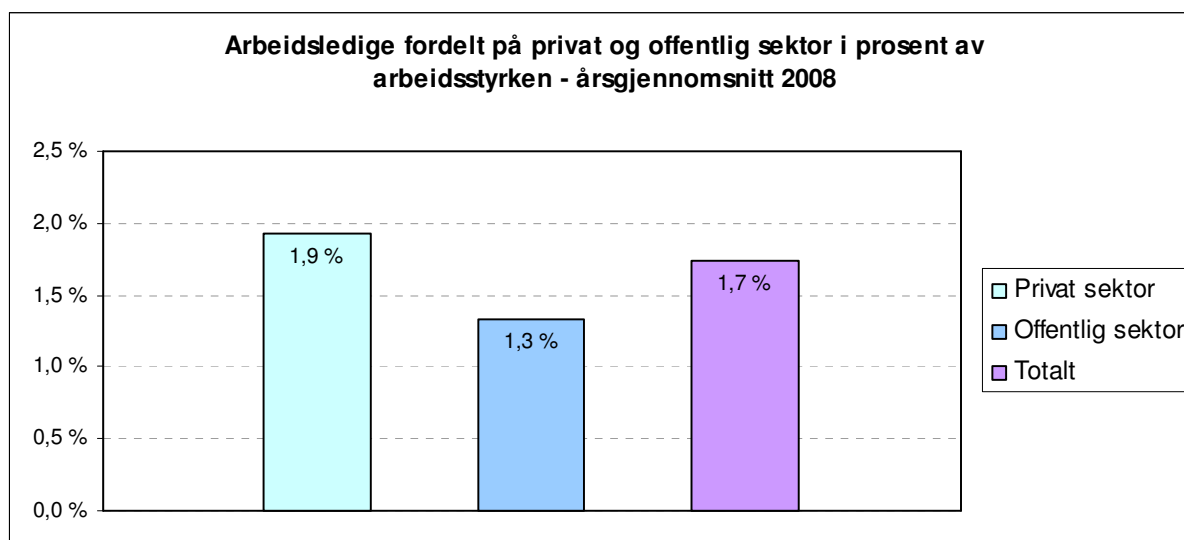

Figur 6 – Arbeidsledige fordelt på alder i prosent av arbeidstyrken, årsgjennomsnittet 2008 (kilde: Nav)

²⁶ T. Årethun, HISF, forelesning "Arbeidsmarknaden"

2.4.3 Arbeidsledighet fordelt på privat og offentlig sektor

I dette siste avsnittet om arbeidsledighet fordelt på ulike grupper skal vi se hvordan arbeidsledigheten er fordelt på privat og offentlig sektor. Det dukker raskt opp et problem når vi skal se på denne fordelingen da det ikke finnes noe direkte tallmaterialet om dette fenomenet. Vi har derfor selv plassert ulike yrkesgrupper i enten offentlig eller privat sektor og gjort et grovt overslag. Det vil ikke gi et helt korrekt resultat da de fleste yrkesgruppene inneholder yrker som representerer både offentlig og private virksomheter. Ta for eksempel gruppen serviceyrker, denne gruppen inneholder både yrkene politi og rengjøring, hvor politi selvsagt er et offentlig yrke, mens rengjøring gjerne kan være både offentlig og privat. Videre har vi gruppen ledere, en skulle tro at både offentlige og private virksomheter har ledere. Vi i slike situasjoner valgt å plassere yrkesgruppen i den sektoren de er tyngst representert, for eksempel serviceyrker i offentlig sektor og ledergruppen i privatsektor.

Figur 7 – Arbeidsledige fordelt på offentlig og privat sektor i prosent av arbeidsstyrken, årsgjennomsnittet 2008 (kilde: Nav)

Ser vi så på årsgjennomsnittet for 2008 kommer vi fram til at offentlig sektor representerer 1,3 prosent av alle helt arbeidsledige sett i forhold til hele arbeidsstyrken. Privat sektor representerer en litt større andel, 1,9 prosent av alle helt arbeidsledige i forhold til hele arbeidsstyrken. Resultatet er som nevnt ikke korrekt men det vil gi oss en pekepinn på hvordan arbeidsledigheten er fordelt mellom offentlig og privat sektor.

Slik registrerte vi de ulike yrkesgruppene

Offentlige sektor: undervisning, helse, pleie og omsorg, barne- og ungdomsarbeid og serviceyrker. Denne gruppen bestod gjennomsnittlig i 2008 av totalt 10679 helt ledige.

Privat sektor: ledere, ingeniør og IKT, akademiske yrker, meglere og konsulenter, kontorarbeid, butikk og salgsarbeid, jordbruk, skogbruk og fiske, bygg og anlegg, industriarbeid, reiseliv og transport og ukjent yrkesbakgrunn. Denne gruppen bestod gjennomsnittlig i 2008 av totalt 31891 helt ledig. Totalt var tallet for årgjennomsnittet i 2008 for helt arbeidsledige 42570 mennesker.

Forklaringsboks 2 – Inndeling av offentlig og privat sektor.

2.5 Høyere Utdanning

I dette kapittelet vil vi gå nærmere inn på høyere utdanning, hva høyere utdanning er og hvorfor mennesker og bedrifter velger å satse på høyere utdanning. Med høyere utdanning mener vi i Norge utdanning utover videregående skole. Det vil si utdanning tatt ved universitet eller høyskole. Den mest vanlige høyere utdanningen er bachelorgrad, også betegnet som første syklus i høyere utdanning, hvor bachelor kandidaten vanligvis tar 180 studiepoeng over en 3 års periode. Andre syklus, bedre kjent som mastergrad, kan tas ved påbygg på bachelorgraden med 120 studiepoeng over en 2 års periode, eller direkte med 300 studiepoeng over en 5 års periode. I denne oppgaven retter vi fokus på overgangen fra fullført 3 års bachelorutdanning til 2 års masterutdanning. Tredje og siste syklus ved utdanningshierarkiet er doktorgrad.²⁷

2.5.1 Generelt om høyere utdanning

Gradstrukturen i utdanningssystemet i Norge ble innført i 2003 etter kvalitetsreformen i høyere utdanning godkjent av Stortinget i 2001. Det ble gjort i forbindelse med Bologna-prosessen²⁸. Bologna-prosessen er et samarbeid mellom 45 europeiske land der målet er å få til et utdanningssystem hvor det skal være lettere å sammenligne utdanning fra forskjellige land og gjøre det lettere for studenter og lærere å bevege seg over landegrensene i forbindelse med studiene, for eksempel utvekslingsstudenter osv. De tre viktigste aspektene ved avtalen er gradstrukturen med de 3 syklusene, normert gjennomføringstid på gradene, og studiepoengsystemet ECTS²⁹.

Før kvalitetsreformen ble innført i 2003 opererte man med andre former for akademiske grader. Det er ikke mulig å direkte sammenligne de gamle gradene med gradene i Bologna-prosessen. Hovedsakelig fordi det ikke var enhetlige titler på høyskolene og fordi de ulike gradene ikke hadde normert gjennomføringstid. For eksempel gradene Cand. Mag () som i likhet med Bachelorgraden var første syklus i gradstrukturene, ble gjennomført fra 3,5 til 4 år avhengig av fag, Bachelorgraden har som kjent en normert gjennomføringstid på 3 år.

Som sagt bør man derfor ikke direkte sammenligne de ulike akademiske gradene, og man må ha dette i bakhodet når en sammenligner historiske tall.

²⁷ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/stmeld/20002001/Stmeld-nr-27-2000-2001-/6/3.html?id=194293&epslanguage=NO,NO>, www.regjeringen.no 6. mar 2009

²⁸ http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/tema/Hoyere_utdanning/Bolognaprosessen.html?id=279746 6. mar 2009

²⁹ European Credit Transfer and Accumulation System

2.5.2 Human Capital

For å forstå hvorfor mennesker og bedrifter satser på høyere utdanning skal vi se nærmere på teorien *Human Capital*. Grunnkonseptet i human capital er at menneskelige egenskaper og kunnskap gir økt produktivitet og effektivitet for bedriftene. Det vil si at investering i utdanning vil gi mer kunnskap og dermed blir arbeidstakerne mer produktive.

Produktive arbeidere er selvsagt mer ettertraktet og dermed bedre betalt enn arbeidere som er mindre effektive og produktive. For det enkelte individ betyr dette at jo høyere utdanning de har desto større er sjansen for å få arbeid og for å få større inntekt. Undersøkelser fra over hundre land viser at folk med utdanning over det som tilsvarer den norske videregående skole har gjennomsnittlig høyere inntekter enn folk uten høyere utdanning, selv når en trekker fra kostnadene ved utdanningen.

Human capital teorien hjelper oss også til å forstå hvorfor andelen av mennesker som tar høyere utdanning varierer med konjunktorene. Som sagt så betyr høyere utdanning større sjanse til å få jobb og god inntekt på lengre sikt. Kostnadene ved å studere er at man i studenttiden forsaker vanlig arbeidsinntekt. Denne forsakelsen blir mindre i en nedgangskonjunktur da mange likevel ville vært arbeidsløse. Personer med høyere utdanning vil bli mindre rammet enn de med mindre utdanning. Samtidig som det å ta utdanning under nedgangskonjunktur er et godt alternativ til å gå ledig. Derfor vil det i tider med økonomisk nedgang og nedgangskonjunktoren er ventet å vare noen år være flere som vil ta høyere utdanning på grunn av at de da har noe meningsfullt å gjøre i en vanskelig tid på arbeidsmarkedet og for at de kan få en bedre jobb når konjunktoren snur.

Kritikken mot human capital har gått på om økt utdanning virkelig gir økt produktivitet, noe som kommer fram i boken til Harvard professor Richard Freeman titulert *The Overeducated American* fra 1976.

Men det viser seg at det er stor sammenheng mellom en nasjons økonomiske vekst og forholdet mellom ny teknologi og arbeidernes utdanning og kunnskap. Ny teknologi har lite nytte for den økonomiske veksten hvis arbeiderne ikke har utdanning eller kunnskap til å bruke teknologien. Det viser seg at stor satsing på høyere utdanning som har akkompagnert store teknologiske framskritt er en gjenganger i alle land som har opplevd markant økonomisk vekst de siste tiårene. Prakteksemlene er den økonomiske framgangen til Japan og de fire

asiatiske tigre, Taiwan, Singapore, Sør Korea og Hong Kong. Alle disse landene har veldig få naturressurser, men har utviklet seg til å bli høyt industrialiserte land med sterk vekst i økonomien ved å satse stort på utdanning av arbeidsstyrken.

Som en oppsummering kan vi si gjennom human capital teorien at folk vil ta høyere utdanning fordi det gir forventet høyere livsløpsinntekt gjennom en bedre og mer behagelig jobb og det reduserer sannsynligheten for å bli arbeidsledig.³⁰

2.5.3 Studentøkning etter den økonomiske nedgang på 80-tallet

Som det står i problemstillingen vår så vil vi undersøke om det er en sammenheng mellom finanskrisen og studenters vilje til å satse på høyere utdanning. Som vi har vært inne på tidligere vil finanskrisen føre til økt arbeidsledighet, og som vi akkurat nevnte i dette kapitlet vil nettopp høyere utdanning redusere sannsynligheten for å bli arbeidsledig. Hypotesen vår er derfor at det i tider med vedvarende lavkonjunktur og høy arbeidsledighet vil flere velge å satse på høyere utdanning. Det vil si i tider med vedvarende lavkonjunktur vil vi kunne se en økning i antall studenter ved universitetene og høyskolene.

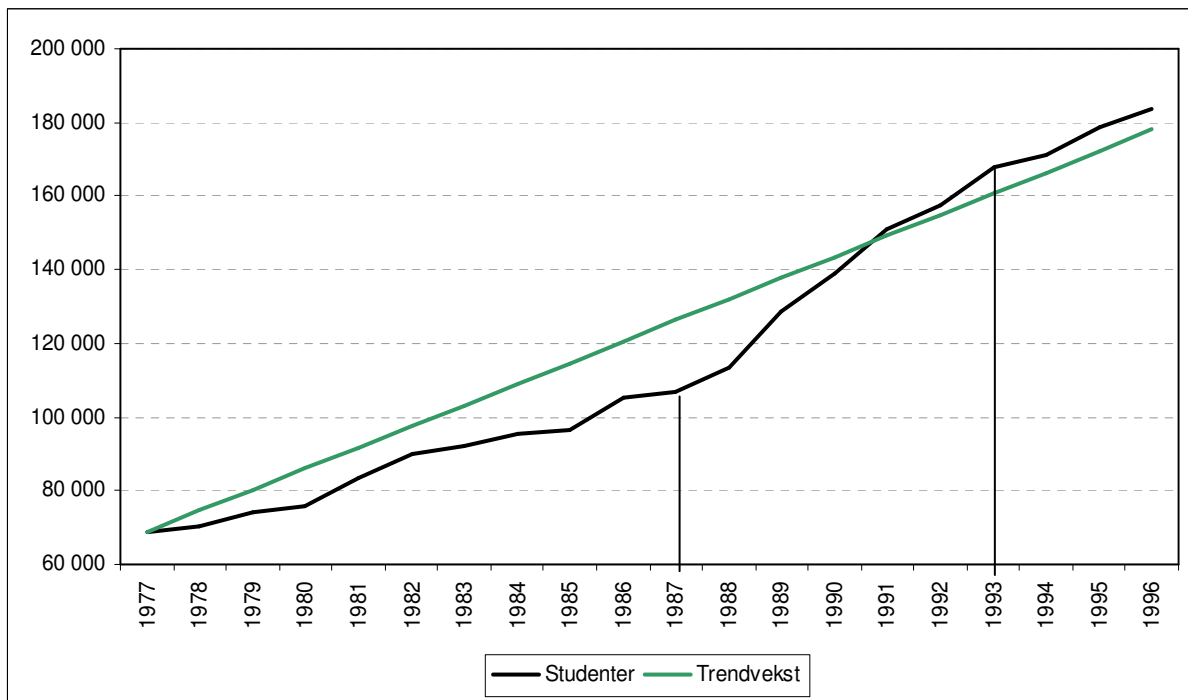
En måte å underbygge denne hypotesen er å se på historiske tall, og vi skal i dette avsnittet sammenligne utviklingen i studentantallet ved universitetene og høyskolene med utviklingen av arbeidsledighetsraten i perioden fra 1977 til 1996. På grunn av manglene tallmateriale for antall studenter ser vi bare på perioden fram til 1996. Optimalt skulle vi gjerne sett på utviklingen fram til i dag.

Men antall høyere grads studenter har de siste tiårene økt kontinuerlig uavhengig av arbeidsledighet og konjunktursvingninger. Økningen skyldes at det er stadig flere grupper som velger å ta høyere utdanning, som for eksempel kvinner. Kvinnegruppen var sterkt underrepresentert ved universiteter og høyskoler på 60- og 70-tallet, mens fra midten av 80-tallet og utover var det flere kvinner enn menn som satset på høyere utdanning.³¹

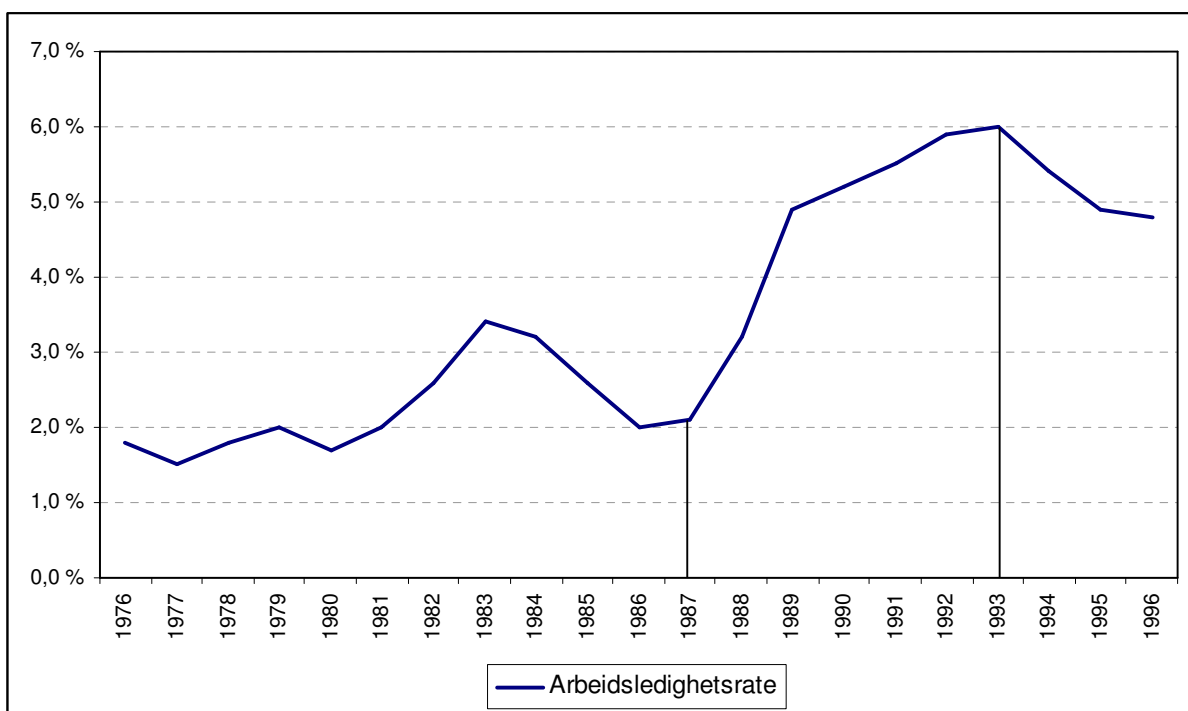
For å sammenligne bevegelsene i studenttallet med arbeidsledighetsraten må vi derfor se årlig studentantall i forhold til trendveksten i studentantall, figur 7 viser den faktiske veksten i antall studenter i perioden 1977 til 1996, samt periodens trendvekst.

³⁰ Human Capital artikkel av Gary Becker for Library of Economics and Liberty, www.econlib.org

³¹ <http://www.ssb.no/histstat/aarbok/ht-040240-192.html>, www.ssb.no 25. mar 2009

Figur 8 - Studenter ved universiter og høyskoler 1977 - 1996 (kilde: SSB)

Figur 9 - Arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken 1977 - 1996 (kilde: AKU)

Som påpekt i kapittelet om den økonomiske nedgang på slutten av 80-tallet og som vist i figur 8 steg arbeidsledigheten drastisk fra 1988 og fram til 1993 som følge av nedgangen. Vi ser i figur 7 at i samme tidsperiode økte veksten i antall studenter kraftigere enn periodens trendvekst. Dette indikerer at det i denne perioden var en sammenheng mellom økende

arbeidsledighet over tid og folks vilje til å satse på høyere utdanning. Mer konkret kan vi si at vi har en indikator på at den økonomiske nedgangen på slutten av 80-tallet førte til en stigning i studentantall ved universiteter og høyskoler.

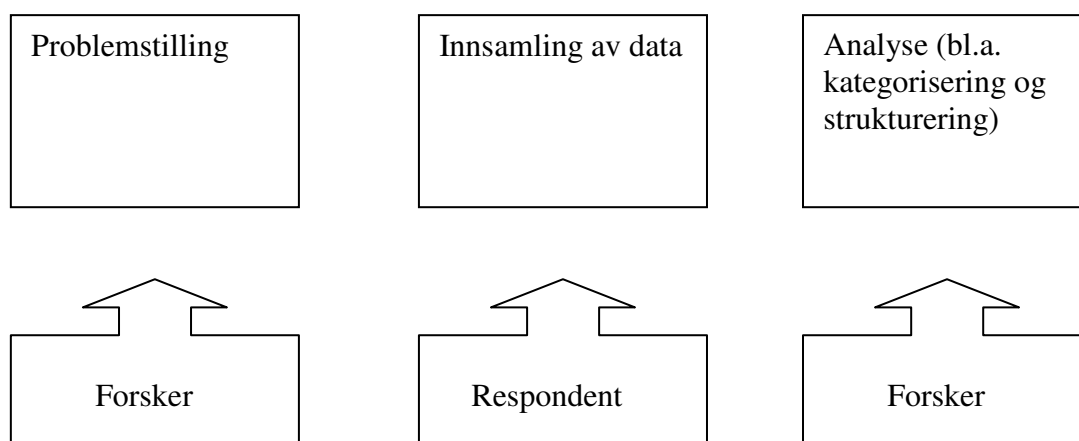
3.0 Metode

For å belyse kvalitativ og kvantitativ metode har vi tatt utgangspunkt i boken til Dag Ingvar Jakobsen, Hvordan gjøre undersøkelser fra 2005, side 125-135

Kvalitativ og kvantitativ metode er like gode metoder, men de egner seg til å belyse ulike spørsmål og problemstillinger. Kvalitativ metode samler inn data ved hjelp av ord og meninger, mens kvantitativ metode samler inn data ved hjelp av tall. Men tall kan også være kvalitative data, det kommer an på øyet som ser.

3.1 Kvalitativ Metode

Kvalitativ metode er en åpen metode, der forskeren legger så få føringer som mulig på den informasjonen som skal samles inn. Først etter at informasjonen er samla inn, blir den strukturert, satt inn i kategorier og delt opp i variabler som blir forbundet med hverandre. På den måten får forskeren informasjon som er meget relevant for den som blir spurt, snakket med eller observert. Noe vi kan se av figuren under:

Figur 10 – kvalitativ metode

3.1.1 Styrker med kvalitativ tilnærming

Den kvalitative tilnærmingen legger få begrensninger på respondentens svar, og vektlegger detaljer, nyanserikhet og det unike ved hver enkel person. Det er en åpen undersøkelse, og med åpen mener vi at undersøkeren i liten grad har bestemt hva han/hun skal lete etter.

Det er de situasjonene undersøkerne observerer, eller de menneskene de intervjuer som bestemmer hvilken informasjon de får inn. Forskerne påtvinger ikke de undersøkte faste spørsmål med faste svarkategorier. Dermed kan vi fastslå at en kvalitativ tilnærming har en høy begrepsgyldighet. De får fram den ”riktige” forståelsen av et fenomen eller en situasjon. Det er de som undersøker som i stor grad definerer hva som er den ”korrekte” forståelsen

Gjennom åpenhet kan også de dataene forskerne får inn være svært nyanserte. Den enkelte respondenten gir sine fortolkninger, sine meninger om et forhold. Dermed er disse dataene godt egnet til å få fram det unike ved en respondent og dennes kontekst.

Kvalitativ tilnærming betoner også nærhet mellom den som undersøker, og den/de som blir undersøkt. Målet er ofte å komme under huden på de som undersøkes, enten gjennom lange samtaler eller ved å observere situasjoner og mennesker over tid.

En kvalitativ tilnærming er meget fleksibel. Problemstillingen kan endres etter hvert som vi får vite mer. Prosessen blir dermed interaktiv, dvs. at vi kan gå tilbake endre problemstillingen og datainnsamlingsmetodene etter hvert som undersøkelsen pågår. Her blir data analysert etter hvert som vi får dem inn, og ut fra analysen kan vi endre den videre datainnsamlingen.

3.1.2 Svakheter med kvalitative tilnærmingen

En kvalitativ tilnærming er ressurskrevende. Intervjuer tar ofte lang tid, og har vi dårlig tid må vi ofte nøye oss med få respondenter.

Det at vi med kvalitativ metode bare kan rekke over et fåtall personer, gjør at vi får et problem med representativiteten til de vi spør. Er disse få respondentene representative for andre enn seg selv? Kvalitative tilnærminger vil alltid møte denne typen generaliseringsproblemer. Sagt på en annen måte: kvalitative tilnærminger vil som regel ha problemer med den eksterne gyldigheten.

En annen ulempe er at den informasjonen du får inn, er vanskelig å tolke pga sin nyanserikdom. Et intervju på en time utgjør veldig mange ord. I tillegg vil dataene være ustrukturerte, noe som bl.a. medfører vansker med å ordne dem i lettere oversiktlige kategorier. Dataene er kort sagt svært komplekse. Det sier seg selv at det er lett å miste oversikten med en slik form for informasjon. Det er riktig at metoden gir rik informasjon, men det spørres om den enkelte undersøker klarer å forholde seg til rikdommen og kompleksiteten. Et mer prinsipielt spørsmål er om undersøkere i det hele tatt klarer å være helt åpne for alle detaljer og nyanser. Mennesker er lært opp til å se noe og overse noe annet. Dermed vil det alltid være fare for at vi forklarer informasjon inn i en bestemt kontekst.

Et fjerde problem er knyttet til idealet om nærhet. Problemet kan oppstå når nærheten rett og slett blir for tett. Som sagt tidligere er dette noe vi ønsker, men det kan også føre til at vi mister evnen til kritisk refleksjon. Når du kommer tett innpå en gruppe, er det lett å bli en del av gjengen, og på den måten kan det lett bli at du forsvaret det gruppen gjør istedenfor at du forholder deg kritisk og fritt.

Kvalitative datainnsamlingsmetoder vil også være problematiske med hensyn til undersøkelseeffekten. Med det mener vi at det kan være selve undersøkelsen som skaper spesielle resultater. Vi kan ende opp med å måle noe vi selv har skapt, istedenfor å måle hvordan respondenten opplever fenomenet. Her er det igjen nærheten mellom den som undersøker og den som blir undersøkt som er det største problemet. En som blir intervjuet må ofte forholde seg til en fremmed som stiller intime spørsmål. Da er det ikke sikkert folk svarer sant. Og når folk veit at de blir observert, vil de kanskje ikke oppføre seg slik de ville gjort om de ikke visste at de ble observert.

Fleksibiliteten kan og være et problem. Når det kommer inn ny informasjon hele tiden, vil det ofte føles som om de aldri blir ferdig med undersøkelsen. De kan da fanges i en ”ond sirkel” der en ikke klarer å avslutte undersøkelsen, og problemstillingen endres så drastisk at vi ender opp med en helt annen undersøkelse enn det vi hadde tenkt oss.

3.1.3 Når skal vi velge en kvalitativ tilnærming?

En kvalitativ tilnærming egner seg best når vi er interessert i å avklare hva som ligger i begrep eller fenomen. En kvalitativ tilnærming har som regel en hensikt å få fram hvordan mennesker fortolker og forstår en gitt situasjon. Den vil få fram en nyansert beskrivelse, som egner seg der vi ønsker å se sammenhengen mellom individ og kontekst.

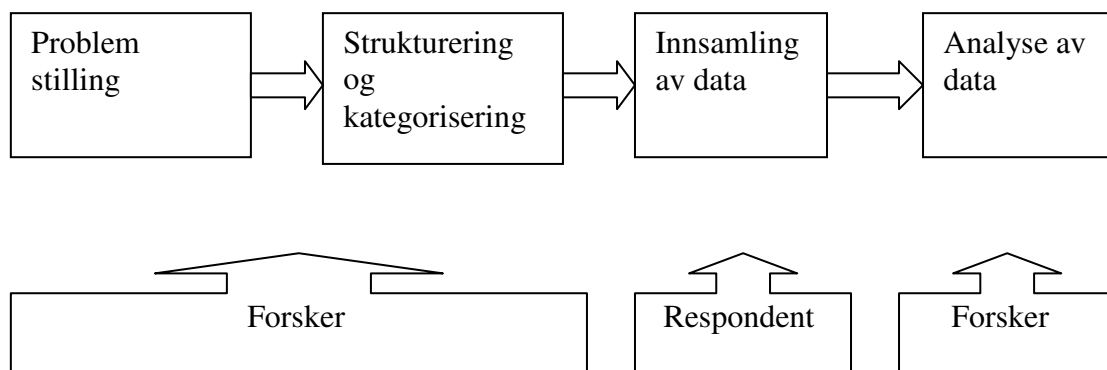
Kvalitativ metode er best egnet der vi vet lite om det temaet vi har bestemt oss å undersøke- problemstillingen er uklar. Manglende kunnskap om problemstillingen gjør det vanskelig å utarbeide spørsmål til et spørreskjema, og det blir da vanskelig å gjennomføre undersøkelsen. Når du har uklare problemstillinger fører det til et behov for fleksibilitet i undersøkelsesopplegget, altså opplegg som kan endres underveis i selve undersøkelsesprosessen. Dette er derfor en prosess som vil egne seg godt når vi skal være åpne for uventede hendelser. Vi kan også påstå at kvalitative metoder, fordi de er åpne for nye impulser, egner seg best når vi skal utvikle nye teorier og hypoteser.

Det er ofte en sterk sammenheng mellom valg av intensive undersøkelsesopplegg og kvalitative metoder. Det er to årsaker til dette. Intensive design er velegnet til å belyse problemstillinger der vi er interessert i dybde, nyanser, forholdet mellom individ og kontekst- kort sagt de samme grunnene som for å velge en åpen (kvalitativ) tilnærming. Den andre grunnen er at den kvalitative tilnærmingen er ressurskrevende, både i datainnsamlings- og analysefasen. Dermed vil kvalitative metoder ofte være intensive, ved at det velges ut en eller noen få caser/enheter.

3.2 Kvantitativ metode

Ved bruk av kvantitativ metode må forskeren kategorisere før han skal samle inn informasjonen. Vi må her ta en forutsetning om at vi har oversiktlige variabler og verdier som kan tilordnes til et tall. Den kvantitative tilnærmingen legger dermed sterke føringer på hvilken informasjon respondenten gir fra seg.

Innsamling av tall forutsetter en relativt lukket tilnærming. Dermed blir det den som undersøker sin oppgave å definere hva som er interessant å få vite (variabler), og hvilke svaralternativer som er relevante (verdier). Noe vi kan se gjennom denne figuren under:

Figur 11 – kvantitativ metode

3.2.1 Styrker med en kvantitativ tilnærming

Ved bruk av kvantitativ metode har vi den fordelen at den standardiserer informasjonen slik at det blir lett å behandle den ved hjelp av datamaskiner. Ved hjelp av dataprogrammer kan vi få oversikt over store og komplekse materialer på en forholdsvis enkel måte. Den kvantitative metoden har en klarere start og slutt enn den kvalitative metoden, og det gjør det enkelt å avgrense undersøkelsen.

Kostnadene med en kvantitativ undersøkelse er mindre enn ved en kvalitativ undersøkelse. Dette gjør at vi kan spørre mange respondenter. Vi er ute etter et representativt utvalg, og det

får vi ved å spørre mange respondenter. Muligheten for å generalisere øker, derfor blir denne typen undersøkelser ha en høy ekstern gyldighet. Kvantitativ metode kjennetegnes av at vi kan beskrive et gitt forhold relativt presist, spesielt når det gjelder utstrekning eller omfang av et fenomen. Fordelingen av svar kan beskrives eksakt i prosent eller antall, og med en kjent grad av usikkerhet kan vi generalisere disse funnene til alle de vi ønsker å uttale oss om.

Vi kan si mye om variasjonen og samvariasjonen mellom mange forskjellige forhold samtidig, som gjør det lettere å strukturere informasjonen, trekke fram hovedtrekkene, det typiske, det vanlige og avvikene fra disse normaltilfellene. Noen vil si at dette er en ulempe, men det er også en fordel at vi lett kan bevare en kritisk avstand til de vi undersøker. Vi utvikler ingen personlige bindinger, dermed styrkes fokuset på de mer generelle, ofte upersonlige forholdene, som er det vi er mest interessert i.

3.2.2 Svakheter med kvantitativ tilnærming

Den største faren med en kvantitativ undersøkelse er at den kan få et overfladisk preg. Metoden er innrettet på å nå mange enheter, og kan da ikke være for kompleks og gjør det vanskelig å gå i dybden. Det er derfor her umulig å få fram den individuelle variasjonen som finnes i en gruppe mennesker.

En annen fare er at undersøkelsen på forhånd har definert hva som er relevant å svare på. Det kan lett være slik at undersøkeren vil få fram ett svar som han ønsker av undersøkelsen, og dermed kan det lett bli stilt ledende spørsmål. Et standardisert spørreskjema består av spørsmål og svaralternativ som undersøkeren mener er relevante og riktige. Men et problem er når den som svarer på undersøkelsen ikke har den samme oppfatningen av spørsmål og svar som den som undersøker. Hva får vi da svar på? Litt brutalt kan vi si at det eneste vi får svar på er det vi spør om. Det er ikke rom for opplysninger utover det som står i spørreskjemaet, forhold som kanskje er mer interessante enn det vi spør om. Vi kan dermed si at denne metoden ofte har problemer med begrepsgyldigheten.

Den kvantitative metoden er mindre fleksibel enn den kvalitative siden den ikke kan forandres underveis. Dersom du skal forandre underveis i en kvantitativ metode vil det bli kostbart og i mange tilfeller ødelegge troverdigheten til undersøkelsen.

Også denne metoden er forbundet med undersøkelses effekter. Det at folk lar være å svare, eller at noen ikke kommer med og at alle som svarer vil bli påvirket av måten spørsmålene er formulert på, hvilke svaralternativer som er tilgjengelige, hvilken rekkefølge spørsmålene kommer i osv.

Avstanden mellom undersøkeren og den som blir undersøkt kan være et problem. For stor avstand kan føre til en lav forståelse for det fenomenet som egentlig undersøkes. Det at de ikke kjenner hverandre gjør at det blir umulig for undersøkeren å vite hva hver enkelt tenkte når de svarte på spørsmålene. Avstanden gjør at vi mister forståelsen for den enkeltes situasjon.

3.2.3 Når skal vi velge en kvantitativ undersøkelse?

Denne metoden egner seg best når vi har god forhåndskjennskap til det temaet vi skal undersøke, når problemstillingen er relativt klar. Vi må her være sikre på at de spørsmålene og svaralternativene vi kommer med oppleves som relevante for de som skal svare.

Når vi skal studere hyppighet eller omfang er denne metoden som er best. Metoden vil egne seg best når det er individuelle synspunkter vi er interessert i, og når selve konteksten ikke har så stor interesse.

3.3 Deduktiv vs induktiv datainnsamling

Det som er skrevet under er et utdrag fra boken til Dag Ingvar Jacobsen 2.utgave s 28-29, Hvordan gjennomføre undersøkelser?

3.3.1 Deduktiv

Deduktiv strategi går ut på at datainnsamlingen går fra teori til empiri dvs. at forskeren skaper seg noen forventninger på forhånd og deretter går ut og samler inn empiri for å se om forventningene stemmer overens med virkeligheten. Disse forventningene kommer av tidligere empiriske funn og teorier.

Kritikken mot denne typen datainnsamling er at den nødvendigvis vil føre til at forskeren bare leter etter den informasjonen han eller hun finner relevant, og som dermed har en tendens til å støtte opp under de forventningene forskeren hadde da han startet undersøkelsen. Her er det lett at vi begrenser informasjonstilgangen og dermed overser viktig informasjon.

3.3.2 Induktiv

Induktiv strategi går motsatt vei, nemlig fra empiri til teori. Her er tanken at forskeren skal gå ut med et åpent sinn og samle inn relevant informasjon, for så å gå tilbake å systematisere data. Ut fra dette dannes teoriene. Målet er at ingenting skal begrense hvilken informasjon forskeren samler inn. Dette idealet kommer fram hos Glaser & Strauss som trakk det fram i det de kalte grunnlagt teori (grounded theory). Idealet gikk i korthet ut på at teorier skulle dannes ut fra det som ble observert: *En grunnlagt teori som er trofast mot hverdagsrealitetene på et substansielt område, er en teori som er grundig induisert fra forskjellige data.*³²

Ved å ikke ha noen forventninger eller holdninger på forhånd, skulle forskerne få tak i data som konkret gjenga virkeligheten i en gitt sammenheng. De skulle sikre at informasjonen var relevant og riktig slik at de kunne utvikle teorier.

3.4 Ekstensivt vs intensivt design

Det som er skrevet under er et utdrag fra boken til Dag Ingvar Jacobsen 2.utgave s 89-90, Hvordan gjennomføre undersøkelser?

3.4.1 Ekstensivt

Ekstensivt design går i bredden og opererer med store utvalg av enheter, ofte flere tusen individer. Dette kan for eksempel være store meningsmålinger som partibarometer, eller hvilke produkter du kjøper når du er på butikken osv.

Desto mer ekstensiv en undersøkelse er desto mer generell vil den bli. Med generelle menes her to forskjellige ting. Det første er at de blir mer generelle i den forstand at individuelle forskjeller og nyanser forsvinner. For der andre blir de mer generelle i betydningen generaliserbare, nemlig at det vi finner hos blant mange enheter kan overføres til å gjelde alle individer med større sikkerhet.

3.4.2 Intensivt

Intensivt design går mer i dybden på noen få enheter, gjerne i form av intervju av mennesker som har vært med på noe spesielt som for eksempel et båtforlis. Hensikten med et intensivt design er å få et så helhetlig bilde av en situasjon, et fenomen eller en hendelse som overhode mulig. Det betyr at alle nyansene og detaljene må fram.

³² Hentet fra *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* av Dag Ingvar Jacobsen 2.utgave side 29. Der det er referert til Glaser & Strauss, 1967, s.238

3.5 Hvilken tilnærming skal vi velge?

Vi har som mål å undersøke norske bachelorstudenters vilje til å ta masterutdanning sett i lys av finanskrisen. Vi har spurt et representativt utvalg av bachelorstudenter ved Høgskulen i Sogn og Fjordane. Vi har derfor spurt mange (et representativt utvalg) bachelorstudenter, siden vi er interessert i hva tendensen er hos bachelorstudenter på landsbasis. Vi ønsker dermed her å generalisere. Dermed er det utelukket å velge en kvalitativ tilnærming, med intervju som framgangsmåte. Vi har derfor her valgt å gå for en kvantitativ metode, der vi lager et spørreskjema.

Vi vil her velge en deduktiv tilnærming. Vi vet mye om det temaet vi skal studere, og har derfor laget oss noen forventninger. Disse skal vi gå ut og undersøke om de stemmer overens med virkeligheten.

Etter det som er blitt sagt over, heller det mot at vi må velge et ekstensivt design. Vi skal se på studenters vilje til å ta ett masterstudium sett i lys av finanskrisen. Vi har da mange enheter vi må studere. Vi må da gå i bredden, for å se hva flertallet/mindretallet mener.

3.6 Spørreundersøkelsen

Vi skal undersøke studenters mastervalg sett i lys av finanskrisen. For å gjøre det skal vi lage en spørreundersøkelse, som vi skal utføre på et representativt utvalg blant bachelorstudenter som går på Høgskulen i Sogn og Fjordane.

Dette skjemaet ble sendt ut til de respektive avdelingene ved Høgskulen i Sogn og Fjordane. Vi har valgt å fokusere på tredje års bachelorstudenter, siden vi mener de er mest relevant for vår undersøkelse. Vi kunne fokusert på studenter som går andre året på bachelorstudiet, men siden disse studentene ikke skal ta mastervalget før om ett år, mener vi at vi får flere relevante svar fra tredje års studenter.

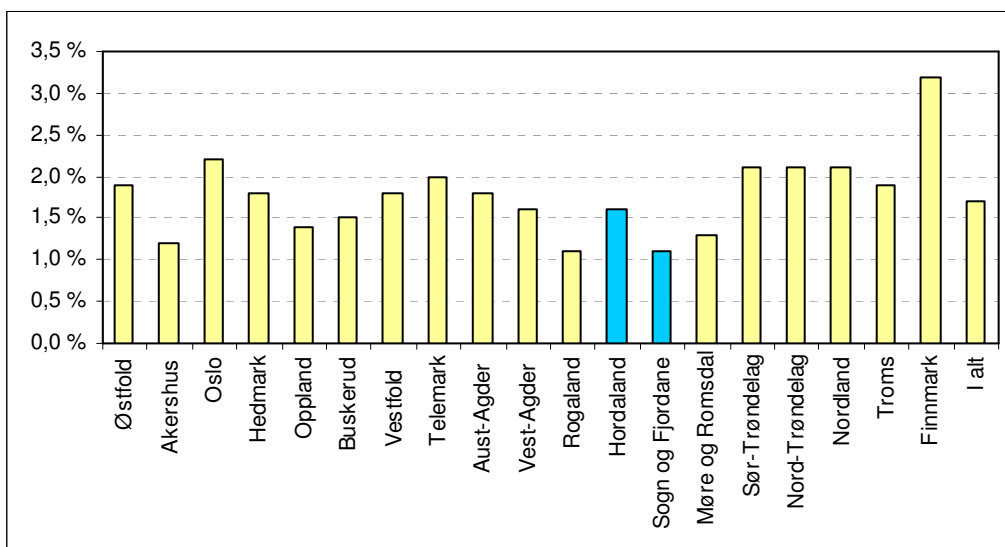
3.6.1 Er studenter ved Høgskulen i Sogn og Fjordane representativ for bachelorstudenter i Norge?

Vi har i vår bacheloroppgave tatt utgangspunkt i tredje års bachelorstudenter ved Høgskulen i Sogn og Fjordane. Ut fra dette utgangspunktet vil vi si noe om norske bachelorstudenter generelt. Her er det viktig å presisere at vi snakker om de statlige høyskolene, og ikke universiteter og vitenskaplige høyskoler. Når du begynner på de sistnevnte skolene, er det en mye større sannsynlighet for at du tar en mastergrad, enn om du går på statlige høyskoler. Personer som begynner på et universitet eller en vitenskapelig høyskole, har ofte høyere

ambisjoner og går inn på bachelorstudiet med en mastergrad som mål. Personer som begynner på statlige høyskoler er ofte mer usikre på om de skal ta master eller ikke. Statlige høyskoler har gjerne ikke et mastertilbud eller det masterstudiet studentene ønsker å ta, og studentene må skifte skole for å ta en eventuell mastergrad.

Når det gjelder representativitet, gjenspeiler studentene ved Høgskulen i Sogn og Fjordane tilsvarende studier fra andre høyskoler. Ulike fagporteføljer hos høyskolene kan gi ulike svar. Hvilke fag folk velger har noe å si for valg av master og jobb. Høgskulen i Sogn og Fjordane er tungt representert av typiske yrkesrettet fag som sjukepleie, lærer, sosionom osv. Dette kan føre til at flere vil gå ut i arbeidsmarkedet, siden finanskrisa ikke har så stor betydning for rekrutteringen til disse yrkene.

Noe som kan svekke representativiteten er at de personene som søker seg til Sogndal, søker kanskje ikke ut fra studie. Det er mange som velger Sogndal pga det ligger nært hjemlassen. Rundt 2/3 av studentene ved Høgskulen i Sogn og Fjordane er fra Hordaland og Sogn og Fjordane. Da kan vi stille spørsmål om hvordan utviklingen i arbeidsmarkedet er i disse to fylkene. Er disse ikke så hardt rammet som andre fylker i landet? Som vi ser av figur 11 (under) er arbeidsledigheten, særlig i Sogn og Fjordane, men også i Hordaland under landsgjennomsnittet. Dette kan føre til at flere av studentene ved Høgskulen i Sogn og Fjordane svarer at de vil gå ut i jobb etter endt bachelorgrad, enn det studenter i ved andre høyskoler ville svart.

Figur 12 - Arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken fordelt på fylke, årsgjennomsnitt 2008 (Kilde NAV)

Til tross for disse forskjellene blant studenter ved Høgskulen i Sogn og Fjordane og andre høyskolestudenter legger vi til grunn at studentene ved Høgskulen i Sogn og Fjordane er et representativt utvalg av studenter på landsbasis.

3.6.2 Utforming av spørreskjema

Det å utforme spørsmålene på et spørreskjema er ikke så vanskelig i seg selv, problemet er at vi ubevisst kan utforme spørsmålene slik at de leder mot det vi vil utfallet skal være. Et annet problem som kan oppstå er at de som svarer på undersøkelsen ikke forstår spørsmålene eller misstolker dem. For å redusere disse farene, utformet vi et pilotskjema (se vedlegg 5) som vi testet på 8-10 tilfeldige bachelorstudenter. Her fikk vi gode muntlige tilbakemeldinger som vi tok til etterretning i forbindelse med utformingen av det endelige spørreskjemaet (se vedlegg 6).

Vi fikk en forespørsel fra dekanen Gunnar Yttri ved avdeling for samfunnsfag, om vi kunne lage et eget spørreskjema for denne avdelingen. Dette skjemaet inneholdt de samme spørsmålene, forskjellen var bare inndeling i studieretning. Han hadde et ønske om å studere mastervalget spesifikt for studentene innenfor alle studieretningene ved avdelingen for samfunnsfag. Vi utarbeidet derfor et spørreskjema spesielt for samfunnsfag (se vedlegg 7).

3.6.3 Optimalt utvalg

For å kunne velge størrelse på utvalget av respondenter, må en ta foreta noen valg. Det ene er hvor bredt konfidensintervallet skal være. Desto bredere konfidensintervallet en bestemmer seg for, desto mindre utvalg er det behov for. Det andre valget omhandler sikkerheten (konfidensen) til konfidensintervallet. Desto mindre sikre vi velger å være på at det angitte konfidensintervallet inneholder den sanne parameteren (dvs. den svarfordelingen vi ville fått om vi hadde spurt hele populasjonen), desto mindre utvalg er det behov for.

Formelen for valg av optimal størrelse på utvalget er:

$$n = 0,25 * \left(\frac{t_{\alpha/2}}{L} \right)^2$$

n = utvalgsstørrelse

$t_{\alpha/2}$ = den fraktilen i t-fordelingen som gjør at konfidensintervallet inneholder den sanne parameteren med $(1 - \alpha)\%$ sannsynlighet.

L = Bredden på konfidensintervallet.

Et eksempel:

Vi ønsker å undersøke verdien av en bestemt andel p i en populasjon. Vi ønsker å basere oss på et utvalg der vi kan være 95 prosent sikre på at det estimatet vi får på p ligger innenfor en usikkerhetsmargin på ± 10 prosent.

$$n = 0,25 * \left(\frac{t_{0,05/2}}{L} \right)^2 = \left(\frac{1,96}{0,1} \right)^2 = 96 \text{ personer}$$

I dette eksemplet har vi lagt til grunn at vi har flere enn ca. 100 personer i populasjonen. Da kan vi benytte standardnormalfordelingen istedenfor t-fordelingen.

Formelen sier oss at vi da skal ha et utvalg på snaue 100 respondenter.

Denne formelen gjelder imidlertid bare under forutsetning av at populasjonen det skal trekkes fra har en størrelse på noen hundrede. I vår undersøkelse ønsket vi å kunne si noe om hvordan svarene fordelte seg på de 5 avdelingene som HISF består av, og alle disse avdelingene hadde under 100 bachelorstudenter. Vi valgte derfor å inkludere alle bachelorstudentene i vårt bruttoutvalg.³³

3.6.4 Gjennomføring av undersøkelsen

For å kunne utføre spørreundersøkelsen blant studentene, måtte vi sende søknader til alle dekanene på sine respektive avdelinger (se vedlegg 3). Vi fikk positive tilbakemeldinger fra alle dekanene, og alle sa seg villige til å hjelpe oss med å utføre undersøkelsen. Et problem vi kunne støtt på, var avstandene mellom noen av avdelingene. Vi er studenter her i Sogndal, og her ligger det 3 avdelinger. De 2 andre avdelingene ligger i Førde. Men dette ble heldigvis ikke noe problem, siden Førde-avdelingen var meget behjelpelig med å utføre undersøkelsen. Vi sendte spørreskjemaene via intern posten på Høgskulen i Sogn og Fjordane opp til Førde, og fikk raskt svarene send tilbake.

³³ Notat av T.Årethun

Selve utførelsen av undersøkelsen gikk for seg slik at dekanen for de ulike avdelingene delte spørreskjemaene ut til lærerne for de respektive klassene, som igjen delte spørreskjemaene ut til studentene. På denne måten fikk vi en høyre svarprosent, siden lærerne kunne ta med spørreskjemaene i flere av timene, og dermed få svar fra de studentene som eventuelt ikke var der første gangen.

3.6.5 Analyse av Spørreskjemaene

For å analysere spørreskjemaene tok vi i bruk analyseprogrammet SPSS. Vi kunne også ha tatt i bruk Excel, men vi vurderte SPSS som et bedre program for vår oppgave. Vi la vi inn alle variablene fra spørreskjemaet inn i SPSS:

- Kjønn → Nominal variabel
- Alder → Scale
- Avdeling → Nominal variabel
- Spørsmålene → Ordinale variabler

Nominal: Hver dataverdi for en variabel er bare en gruppeidentifisering som for eksempel yrkeskategori, bosted eller lignende.³⁴ Vi har derfor satt inn variablene kjønn og avdeling som nominal variabel i SPSS skjemaet.

Scale: Dette er numeriske data med lik avstand mellom hvert punkt på skalaen. Her har vi satt inn variabelen alder, siden vi kan fastsette avstanden mellom hvert punkt.³⁵ Alle studentene vi undersøker er født mellom ca 1950 til 1990, derfor setter vi inn de to siste numrene i fødselsåret for eksempel er du født i 1987 skriver vi 87 inn i skjemaet.

Ordinalt: Dette er variabler som kan rangeres, men som ikke følger en bestemt skala. Vi kan ikke si noe om avstanden mellom de ulike alternativene, men vi vet skalaretningen.³⁶ Spørsmålene vi stiller har 5 svaralternativ fra heilt enig til heilt uenig. Disse variablene ønsker vi å rangere og har derfor lagt de inn som ordinale variabler.

Etter dette var gjort la vi inn alle svarene fra respondentene inn i variablene. Dette var en tidskrevende prosess, siden vi undersøkte så mange respondenter.

³⁴ Hentet frå kompendium statistikk analyse med SPSS Av K. Linnerud, O. Oklevik og H. Slettvoll side 3

³⁵ Se fotnote 34

³⁶ Se fotnote 28

4.0 Analyse

Vi skal i dette kapittelet legge frem resultatene fra spørreundersøkelsen. Totalt er det 395 studenter³⁷ som går 3. året bachelor ved Høgskulen i Sogn og Fjordane i skoleåret 2008/2009. Vi fikk svar fikk 207 valide svar på undersøkelsen vår. Det betyr at våre 207 respondenter tilsvarer en svarprosent på 52,4 prosent. Vi legger til grunn at utvalget vårt er representativt i forhold til populasjonen.

Totalt var fordelingen på utvalget vårt 54 respondenter menn (26,1 prosent) og de resterende 153 respondentene var kvinner (73,9 prosent). Fordelt på de forskjellige avdelingene var følgende avdelinger dominert av kvinner AHF (91,4 prosent), ASF (81,6 prosent) og ALI (64,7 prosent). Ved AIN er 69,2 prosent menn. Mens ved AØR er fordelingen mellom menn og kvinner lik (50 prosent). Sed vedlegg 8 for fordelingen av kjønn fordelt på avdelingene.

Vi fikk egentlig svar fra 250 respondenter, men det viste seg at en del av svarene fra ASF ikke var 3. års bachelorstudenter Vi har derfor filtrert ut alle som er født etter 1987, siden de yngste som i teorien kan fullføre en bachelorgrad i løpet av 2009 er født i 1987. Dette har redusert antallet respondenter til 207, men vi tar forbehold om at det potensielt kan være flere respondenter som ikke er 3. års bachelorstudenter.

I spørreskjemaet er svaralternativene på de 5 hovedspørsmålene delt inn i *helt enig*, *delvis enig*, *vet ikke*, *delvis uenig* og *helt uenig*. For å gjøre det enklere å analysere og mer oversiktlig, har vi slått sammen *helt enig* og *delvis enig* til *enig* og *delvis uenig* og *helt uenig* til *uenig*. Dermed har vi følgende tre grupperinndelinger: *enig*, *uenig* og *vet ikke*.

Først vil vi legge frem en oversikt over svarfordelingen på de 5 hovedspørsmålene hver for seg. Deretter vil vi krysse spørsmålene om man ønsker å ta videre studier med spørsmålene om økende arbeidsledighet er en motiverende faktor for videre utdanning, for å se hvor stor del av de som ønsker å ta videre studier som gjør dette på grunn av finanskrisen. Til sist vil vi se om det er noen vesentlige forskjeller mellom avdelingene, kjønn og alder.

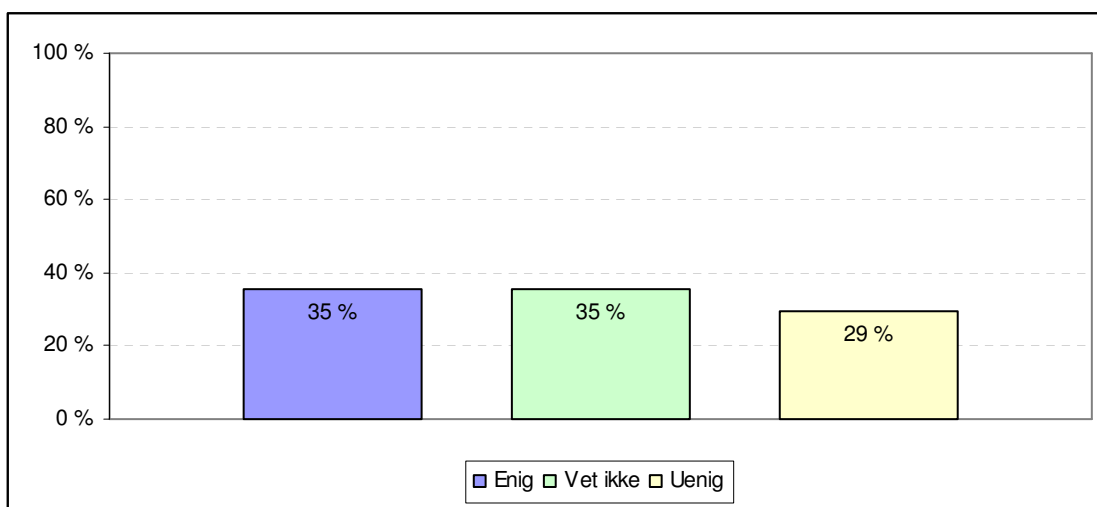
³⁷ Tall fra HISF ved Gro Strand

4.1 Oversikt over de 5 hovedspørsmålene

I dette kapitlet skal vi vise en oversikt over svarfordelingen på de 5 hovedspørsmålene hver for seg.

4.1.1 Jeg planlegger å ta masterutdanning etter fullført bachelorgrad

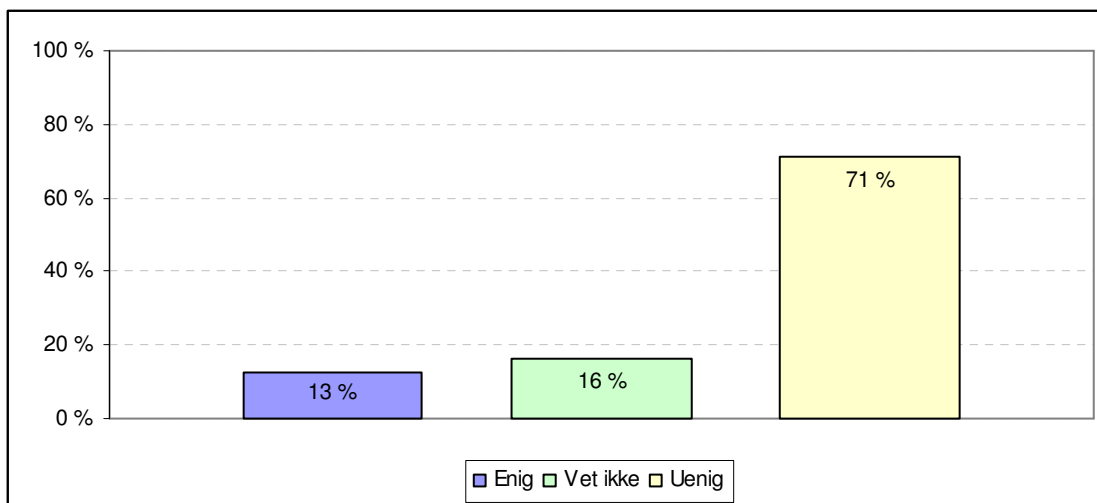
På dette spørsmålet kan vi se at fordelingen er ganske lik mellom de tre alternativene. 35 prosent av respondentene planlegger å ta masterutdanning, mens 29 prosent ikke gjør det. 35 prosent er en betydelig andel som ønsker å ta masterutdanning og underbygger at flere ønsker å studere videre på grunn av finanskrisen.

Figur 13 – Jeg planlegger å ta masterutdanning etter fullført bachelorgrad

4.1.2 Jeg planlegger å begynne på et heilt nytt studium etter fullført bachelorgrad

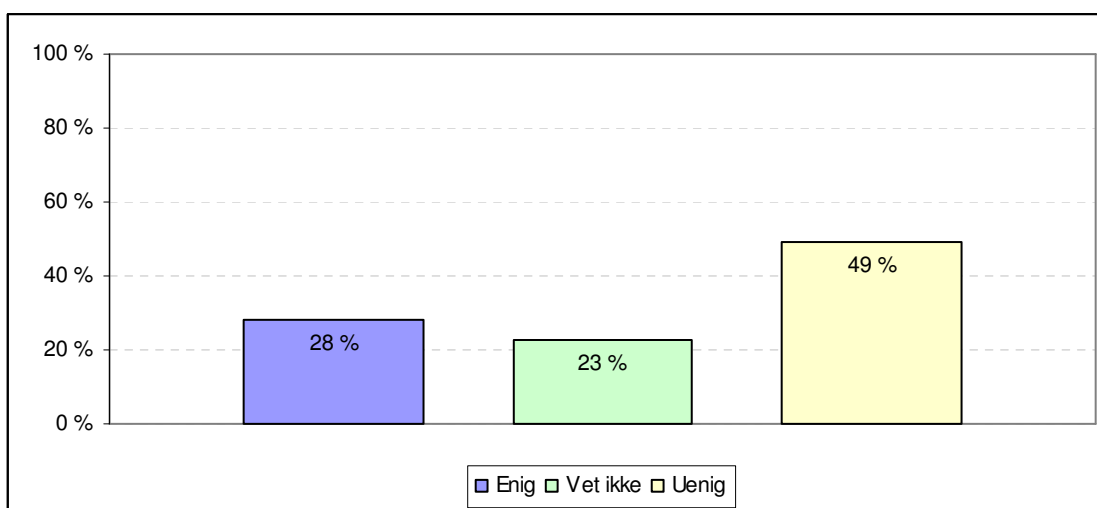
Her ser vi at det er et klart flertall, 71 prosent, som ikke planlegger å begynne på et nytt studium etter fullført bachelorgrad. Dette spørsmålet var ment å fange opp de som ikke vil ta master etter endt bachelorgrad, men som ønsker å fortsette å studere, enten i form av en ny bachelorgrad eller et årsstudium. Vi er litt overrasket over resultatet, da vi skulle tro at en litt større andel ville velge å fortsette å studere så lenge finanskrisen varer, selv om de ikke tar master.

Figur 14 – Jeg planlegger å begynne på et heilt nytt studium etter fullført bachelorgrad

4.1.3 Jeg tror det blir vanskeligere å få jobb etter bachelorstudiet enn det var før finanskrisen

Her ser vi at andelen som er uenige i denne påstanden er hele 49 prosent, mens 28 prosent er enige. Denne andelen av uenige er betraktelig høyere enn vi hadde forventet. Våre forventninger på dette spørsmålet var at et flertall av de spurte ville si seg enig i denne påstanden på grunn av at finanskrisen skaper færre arbeidsplasser. Forklaringen her kan være, som vi har nevnt tidligere i oppgaven, at mange av respondentene går på fagutdanninger rettet mot offentlig sektor, som for eksempel sykepleie, lærer, sosionom osv. Her vil fortsatt etterspørselen etter arbeidskraft være høy.

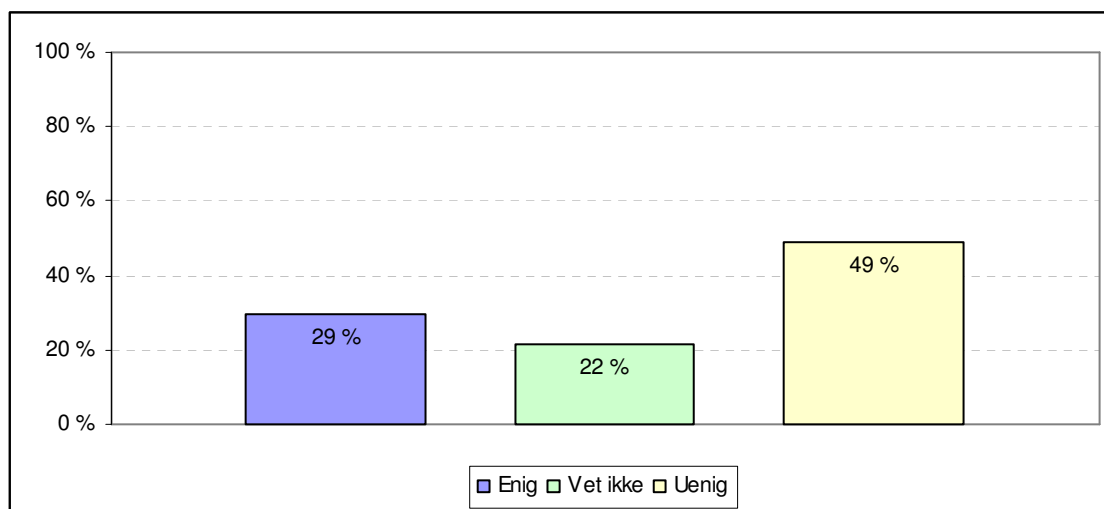

Figur 15 – Jeg tror det blir vanskeligere å få jobb etter bachelorstudiet enn det var før finanskrisen

4.1.4 Økende arbeidsledighet gjør det mer sannsynlig at jeg vil ta master/videre studier etter bachelorgraden

Her er andelen som er enig i påstanden er 29 prosent og andelen som er uenig er 49 prosent.

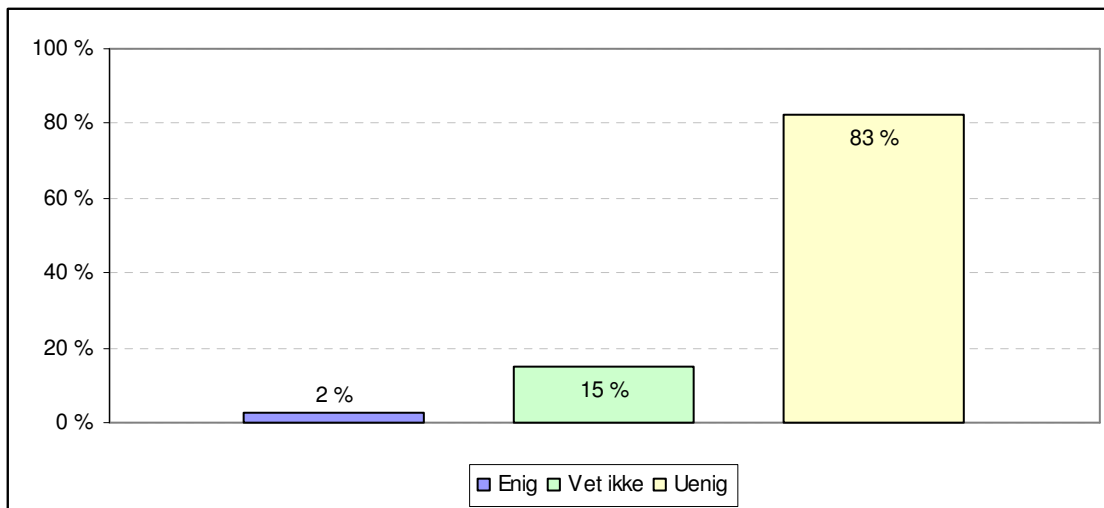
Denne påstanden og forrige påstand er begge relatert til hverandre, og det er nok grunnen til at svarfordelingen er relativ lik.

Figur 16 – Økende arbeidsledighet gjør det mer sannsynlig at jeg vil ta master/videre studier etter bachelorgraden

4.1.5 Økende arbeidsledighet gjør at jeg vil ta et annet masterstudium enn det jeg i utgangspunktet hadde tenkt

Her går det klart fram at ytterst få har planer om å begynne på et annet masterstudium på grunn av finanskrisen, kun 2 prosent. Hele 83 prosent er uenige i påstanden. Dette forutså vi, da de fleste mastergrader som regel er delvis knyttet opp mot og bygget på spesifikke bachelorgrader, noe som gir et begrenset alternativ i valg av mastergrad. Et annet moment som forklarer at *uenig*-alternativet er så høyt er at kun 35 prosent av respondentene i utgangspunktet har planer om å ta mastergrad.

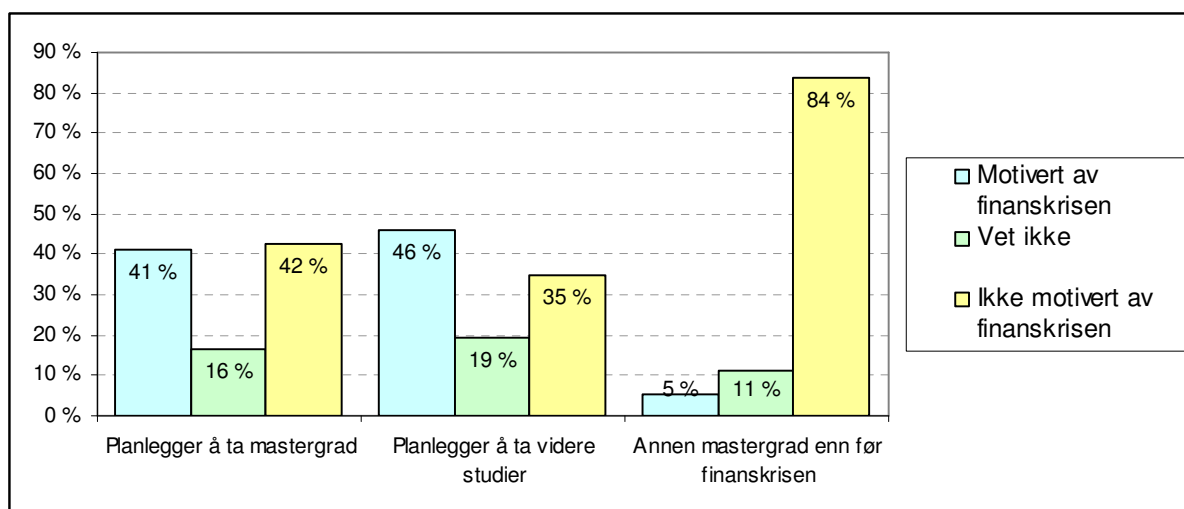

Figur 17 – Økende arbeidsledighet gjør at jeg vil ta et annet masterstudium enn det jeg i utgangspunktet hadde tenkt

4.2 Studier og arbeidsledighet

I dette delkapittelet skal vi krysse svarene fra spørsmål 1 ("Jeg planlegger å ta masterutdanning etter fullført bachelorgrad") og spørsmål 2 ("Jeg planlegger å begynne på et heilt nytt studie etter fullført bachelorgrad") med svarene fra spørsmål 4 ("Økende arbeidsledighet gjør det mer sannsynlig at jeg vil ta master/videre studier etter bachelorgraden"). Dette gjør vi for å finne ut hvor stor andel av de som planlegger å ta master eller videre studier gjør det på grunn av finanskrisens innvirkning på arbeidsledighet. Til sist krysser vi også spørsmål 1 med spørsmål 5 ("Økende arbeidsledighet gjør at jeg vil ta et annet masterstudie enn det jeg i utgangspunktet hadde tenkt") for å se hvor mange som planlegger å ta mastergrad har endret oppfatning av hvilke masterstudie de vil gå på som følge av finanskrisen.

Respondentene til venstre, i figuren under, er de som planlegger å ta mastergrad fordelt på hva de svarte på om finanskrisen og økende arbeidsledighet er en motiverende faktor. I midten er de respondentene som planlegger å begynne på andre studier enn mastergrad etter bachelorgraden fordelt på hva de svarte om finanskrisen er en motiverende faktor. Og helt til høyre er de respondentene som planlegger å ta mastergrad, men som på grunn av finanskrisen vil ta en annen mastergrad enn de i utgangspunktet hadde planlagt.

Figur 18 – Videre studier og finanskrise

4.2.1 Mastergrad og arbeidsledighet

Vi ser fra modellen at 41 prosent av de som planlegger å ta mastergrad etter at de er ferdige med bachelorgraden, er enige i at dårligere tider på arbeidsmarkedet er en motiverende faktor for å ta mastergraden. Dette er en god indikator på at finanskrisen øker motivasjonen til å ta masterutdanning.

4.2.2 Andre studier og arbeidsledighet

Av de som planlegger å ta videre studier etter bachelorgraden, for eksempel årsstudier eller en ny bachelorgrad, er hele 46 prosent enige at situasjonen på arbeidsmarkedet er en motiverende faktor. Også dette underbygger teorien om at økende arbeidsledighet fører til at flere vil studere.

4.2.3 Annen mastergrad på grunn av finanskrisen

Av respondentene som planlegger å ta mastergrad er det kun 5 prosent som vil ta en annen mastergrad enn de i utgangspunktet hadde planlagt på grunn av finanskrisen. Dette gjenspeiles i at det totalt var kun 2 prosent av alle respondentene som ville ta en annen mastergrad på grunn av finanskrisen.

4.3 Forskjeller blant avdelingene

Deler man svarene fra hovedspørsmålene opp blant de 5 forskjellige avdelingene ved Høgskulen i Sogn og Fjordane, ligger avdelingssvarene på spørsmål 2 og 5 relativt nært snittet ved hele høyskolen. Altså ingen markante og avvikende funn fra Høyskole gjennomsnittet. Se vedlegg 9 for svarfordeling på alle spørsmålene fordelt avdelingene.

Derimot på spørsmål 1, om man planlegger å ta mastergrad, ser man litt mer variasjon mellom avdelingene. Mest markant er det at 55 prosent av 3. årsstudentene ved avdeling for økonomi og reiseliv (AØR) planlegger å ta mastergrad etter endt bachelorgrad, samlet Høgskolesnitt her var 35 prosent. Grunnen til dette avviket kommer vi tilbake til i neste avsnitt.

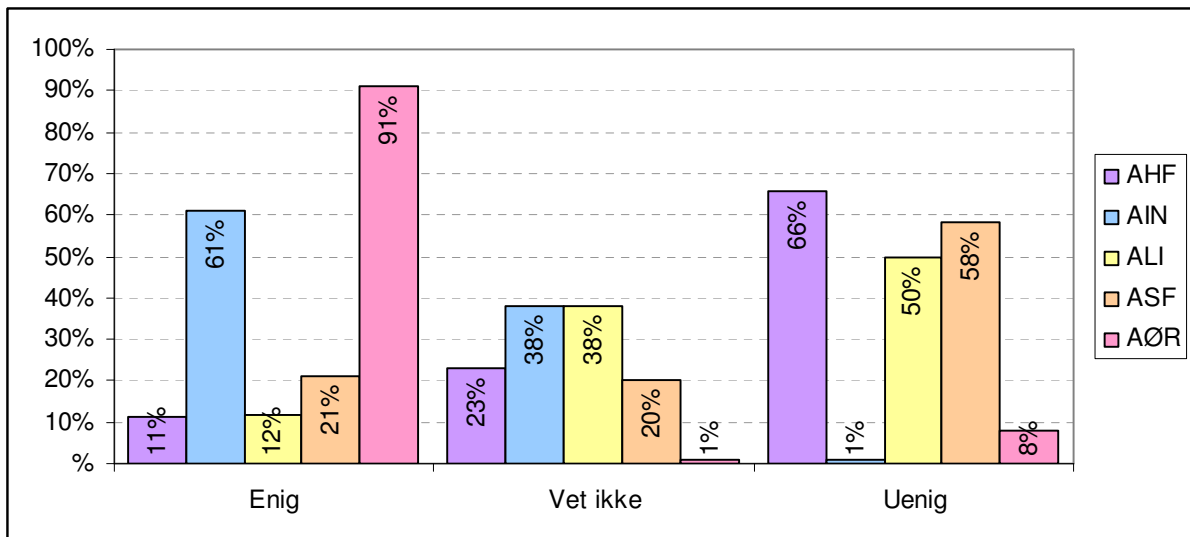
Et annet moment man la merket til er at 62 prosent av 3. årsstudentene ved avdeling for ingeniør og naturfag (AIN) ikke planlegger å ta mastergrad etter endt bachelorgrad. Høgskolesnittet her var 29 prosent. Dette var et noe overraskende funn, spesielt da det også viser seg at AIN, sammen med AØR, er de avdelingene hvor man mest frykter at finanskrisen vil gjøre det vanskeligere å få jobb etter endt utdanning, se neste delkapittel.

Etter å ha sett nærmere på dataene fra AIN fant vi to momenter som kan forklare det litt uvanlige funnet. Det første momentet er at AIN er den avdelingen ved Høgskulen i Sogn og Fjordane som har høyest gjennomsnittsalder for 3. årsstudentene. Gjennomsnittsalder for AIN er litt over 28 år, mot høyskole gjennomsnittet som er ca 26 år. Som vi kommer tilbake til er eldre studenter mindre villige til å satse på videre studier utover bachelor i forhold til yngre. Det andre momentet er at AIN var den avdelingen med færres respondenter på undersøkelsen og derfor vil svarfordelingen fra AIN være beheftet med stor usikkerhet.

På de to spørsmålene om finanskrisen og økende arbeidsledighet hadde noe innvirkning på valget om en planla å studere videre, så vi derimot større variasjoner fra avdeling til avdeling. Dette vi skal gå nærmere inn på i neste delkapittel.

4.3.1 Vanskeligheter med å få jobb etter endt utdanning

Som vi var inne på i kapitlet om hvordan arbeidsledigheten er fordelt, slo vi fast at privat sektor har en litt høyere prosentandel arbeidsledige i forhold til offentlig sektor. Dette blir delvis gjenspeilt i svarene fra undersøkelsen. Det viser seg at studentene ved avdelinger hvor man i stor grad utdanner seg til jobb i offentlig sektor, slik som helsefag (AHF), lærerutdanning (ALI) og samfunnsfag (ASF), i mindre grad enn andre lot studievalgene sine påvirkes av finanskrisen og økende arbeidsledighet. Som man ser i figuren under er det studentene ved ingeniør og naturfag (AIN) og økonomi og reiseliv (AØR) som er mest skeptiske til om de får jobb etter endt utdanning. Henholdsvis 62 og 91 prosent er enige at det blir vanskeligere å få jobb etter endt utdanning på grunn av finanskrisen.

Figur 19 – Andel som tror det blir vanskeligere å få jobb etter utdanning fordelt på avdelinger.

4.4 Alder og kjønn

4.4.1 Alder

Når vi så på de 5 hovedspørsmålene med hensyn på variabelen alder, delte vi respondentene inn i 3 grupper. Under 25 år, mellom 25 og 30 år og over 30 år. I de to førstnevnte gruppene fant vi ikke store forskjeller. Svarfordelingen for disse to gruppene var omtrent den samme som for gjennomsnittet for alle respondentene. Se vedlegg 10 for utskrift av svarfordelingen på samtlige spørsmål fordelt på aldersgrupper.

Derimot skilte gruppen over 30 år seg ut. Denne gruppen var mindre villig til å ta videre eller en ny utdanning og mindre skeptisk til arbeidsledigheten. Dette var for så vidt ikke overraskende. Personer som er over 30 år har gjerne arbeidserfaring. Dette gjør at de lettere kan få seg arbeid enn en som er nyutdannet og ikke har yrkeserfaring. Dette gjenspeiler det vi nevnte i kapittelet om arbeidsledige fordelt på aldersgrupper. At det var gruppen under 30 år som er den aldersgruppen med høyest arbeidsledighet.

En annen grunn til de nevnte forskjellene, er at når personer er over 30 år, så har de høyere kostnader og lavere forventet avkastning ved å ta en høyere utdanning enn personer i 20-årene. Personer i 20-årene har generelt en lengre periode foran seg i arbeidslivet enn en person over 30 år. I tillegg har personer over 30 generelt større utgifter enn personer i 20 årene. Utgifter til for eksempel barn, hus, familie osv.

4.4.2 Kjønn

Når vi så på de 5 hovedspørsmålene med hensyn på variablene kjønn og avdeling, var det heller ikke her de store forskjellene. Menn og kvinner på de samme avdelingene har svart omtrent det samme på de ulike spørsmålene. Se vedlegg 11 for svarfordeling på samtlige spørsmål fordelt på kjønnene.

5.0 Konklusjon

I denne oppgaven har vi ønsket å se på sammenhengen mellom finanskrisen og norske 3. års bachelorstudenters vilje til å satse på masterutdanning. Teorien om human capital viser at jo høyere utdanning du har jo større sjansen for å få seg arbeid. Det vil i praksis føre til at flere ønsker å ta høyere utdanning på grunn av finanskrisen.

Vi har i denne oppgaven valgt å bruke en kvantitativ metode, siden det ikke finnes noe data på dette området. Vi utførte derfor en spørreundersøkelse blant 3.års studentene ved Høgskulen i Sogn og Fjordane. Svarprosent på spørreundersøkelsen ble 52,4 prosent.

Vi hentet inn dataene fra de ulike avdelingene og analyserte de ved hjelp av det statistiske analyseprogrammet SPSS.

25 prosent av bachelorstudentene mener det er vanskeligere å få jobb etter studiet nå enn det var før finanskrisen, mens om lag 29 prosent mener det er økt sannsynlighet for at de vil fortsette på videre studier som følge av den økte ledigheten. Svarene fra vår undersøkelse indikerer de samme tendensene vi så under og etter nedgangskonjunkturen på slutten av 80-tallet, dvs. flere som ønsker å ta masterutdanning. Men vi ser tendensen klart hos studenter som i hovedsak utdanner seg til jobb i privat sektor. Studenter som utdanner seg til jobber i offentlig sektor, som sykepleiere, lærere og sosionomer, virker ikke like berørt av finanskrisen. Det er studenter på AIN og AØR som i størst grad mener at finanskrisen vil gjøre det vanskeligere for dem å få jobb (henholdsvis 91 og 61 prosent), og det er AØR som i størst grad vil ta videre utdanning som følge av finanskrisen (55 prosent).

Det er studenter ved AHF, ALI og ASF som i minst grad mener at finanskrisen vil gjøre det vanskeligere for dem å få jobb (henholdsvis 11-, 12- og 21 prosent), og som i minst grad vil ta videre utdanning som følge av finanskrisen (henholdsvis 29-, 29- og 28 prosent).

Det er en vesentlig del av 3.årsstudenter som ønsker å ta enten masterstudier (35 prosent) eller nytt studium (13 prosent) etter endt bachelorgrad. Historiske tall peker også på en markant oppgang i student antall i perioder med langvarig økonomisk nedgang. Antallet studenter økte betydelig i kjølvannet av nedgangskonjunkturen på slutten av 80-tallet. 1988 til 1993 økte antallet studenter betydelig mer enn trendveksten.

Av de 35 prosentene som i vår undersøkelse ønsker å ta mastergrad, er det hele 42 prosent som sier at de ønsker å ta master på grunn av finanskrisens påvirkning på arbeidsmarkedet. Når nesten halvparten av de som ønsker å ta masterutdannelse, gjør det på grunn av effektene av finanskrisen kan vi konkludere med at det er en klar sammenheng mellom finanskrisen og bachelorstudenters vilje til å satse på masterutdanning.

6.0 Avslutning

6.1 Litteraturliste

6.1.1 Bøker

E. Steigum, *Moderne Makroøkonomi* Gyldendal 2006

D. Jacobsen, *Hvordan Gjennomføre Undersøkelser?* Høyskoleforlaget 2005

6.1.2 Forelesning/Artikler

K. Linnerud, O. Oklevik og H. Slettvoll, kompendium *Statistisk Analyse med SPSS* HISF 2008

H. Slettvoll, forelesning *Finanskrisa* Sogn og Fjordane Sparebank 2009

T. Årethun, forelesning *Arbeidsmarknaden* HISF 2009

T. Årethun, notat *Optimat Utvalg* HISF 2009

G. Becker, artikkel *Human Capital* Library of Economics and Liberty, www.econlib.org (6.3.2009)

6.1.3 Internett

www.e24.no

<http://e24.no/boers-og-finans/article2145134.ece> (16.2.2009), www.e24.no

<http://e24.no/makro-og-politikk/article2959379.ece> (6.3.2009), www.e24.no

www.ssb.no

<http://www.ssb.no/histstat/aarbok/ht-040240-192.html> (25.3.2009), www.ssb.no

<http://www.ssb.no/emner/08/05/kt> (16.4.2009), www.ssb.no

www.norges-bank.no

http://www.norges-bank.no/templates/article____68354.aspx (16.3.2009), www.norges-bank.no

http://www.norges-bank.no/templates/article____67652.aspx (16.3.2009), www.norges-bank.no

www.regjeringen.no

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/stmeld/20002001/Stmeld-nr-27-2000-2001-/6/3.html?id=194293&epslanguage=NO,NO> (6.3.2009), www.regjeringen.no

http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/tema/Hoyere_utdanning/Bolognaprosessen.html?id=279746 (6.3.2009), www.regjeringen.no

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/nouer/2000/NOU-2000-21/4.html?id=360188> (16.2.2009) www.regjeringen.no

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/pressesenter/pressemeldinger/2008/nye-tiltak.html?id=532110> (3.3.2009) www.regjeringen.no

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/pressesenter/pressemeldinger/2009/nye-tiltak-for-naringsliv-og-husholdning.html?id=545250> (3.3.2009) www.regjeringen.no

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/pressesenter/pressemeldinger/2009/regjeringen-legger-fram-tiltak-for-arbei.html?id=543719> (3.3.2009) www.regjeringen.no

Andre webadresser

<http://www.kommunalbanken.no>, 16. mars 2009

<http://www.argentum.no>, 16. mars 2009

<http://www.nav.no>, 16. mars 2009

<http://www.giek.no>, 16. mars 2009

<http://www.innovasjon norge.no>, 16. mars 2009

<http://www.eksportfinans.no>, 16. mars 2009

6.2 Figurliste

FIGUR 1 – HVORDAN FINANSKRISEN GIR FLERE STUDENTER.....	11
FIGUR 2 – SPREDNING AV RISIKO (KILDE: H.SLETTVOLL)	13
FIGUR 3 – LEDIGHET (TALL I 1000, KILDE: SSB OG NAV)	22
FIGUR 4 – KONJUNKTURER (KILDE: E. STEIGUM)	23
FIGUR 5 – HELT ARBEIDSLEDIGE FORDELT PÅ UTDANNINGSNIVÅ I PROSENT AV ARBEIDSSTYRKEN (KILDE: NAV)	25
FIGUR 6 – ARBEIDSLEDIGE FORDELT PÅ ALDER I PROSENT AV ARBEIDSTYRKEN, ÅRSGJENNOMSNI TTET 2008 (KILDE: NAV).....	25
FIGUR 7 – ARBEIDSLEDIGE FOR DELT PÅ OFFENTLIG OG PRIVAT SEKTOR I PROSENT AV ARBEIDSSTYRKEN, ÅRSGJENNOMSNI TTET 2008 (KILDE: NAV).....	26
FIGUR 8 - STUDENTER VED UNIVERSITER OG HØYSKOLER 1977 - 1996 (KILDE: SSB)	31
FIGUR 9 - ARBEIDSLEDIGE I PROSENT AV ARBEIDSSTYRKEN 1977 - 1996 (KILDE: AKU)	31
FIGUR 10 – KVALITATIV METODE	33
FIGUR 11 – KVANTITATIV METODE	36
FIGUR 12 - ARBEIDSLEDIGE I PROSENT AV ARBEIDSSTYRKEN FORDELT PÅ FYLKE, ÅRSGJENNOMSNI TT 2008 (KILDE NAV).....	41
FIGUR 13 – JEG PLANLEGG ER Å TA MASTERUTDANNING ETTER FULLFØRT BACHELORGRAD	46
FIGUR 14 – JEG PLANLEGG ER Å BEGYNNE PÅ ET HEILT NYTT STUDIUM ETTER FULLFØRT BACHELORGRAD	47
FIGUR 15 – JEG TROR DET BLIR VANSKELIGERE Å FÅ JOBB ETTER BACHELORSTUDIET ENN DET VAR FØR FINANSKRISEN.....	47
FIGUR 16 – ØKENDE ARBEIDSLEDIGHET GJØR DET MER SANNSYNLIG AT JEG VIL TA MASTER/VIDERE STUDIER ETTER BACHELORGRADEN	48
FIGUR 17 – ØKENDE ARBEIDSLEDIGHET GJØR AT JEG VIL TA ET ANNET MASTERSTUDIUM ENN DET JEG I UTGANGSPUNKTET HADDE TENKT	49
FIGUR 18 – VIDERE STUDIER OG FINANSKRISE	50
FIGUR 19 – ANDEL SOM TROR DET BLIR VANSKELIGERE Å FÅ JOBB ETTER UTDANNING FORDELT PÅ AVDELINGER.....	52
FORKLARINGSBOKS 1 – DEFINISJONER	16
FORKLARINGSBOKS 2 – INNDELING AV OFFENTLIG OG PRIVAT SEKTOR.....	27

6.3 Vedlegg

6.3.1 Vedlegg 1: Søknad til NSD

Meldeskjema

2008 4

for forsknings- og studentprosjekt som medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt
(jf. personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter)

Kopi av innsendt meldeskjema

Prosjektnummer: 21133

1. PROSJEKTTITTEL			
Den finansielle krisens innvirkning på bachelorstudenters studietilbøyighet			
2. BEHANDLINGSANSVARLIG INSTITUSJON			
Institusjon: Høgskulen i Sogn og Fjordane			
Avdeling/fakultet:		Institutt:	
3. DAGLIG ANSVARLIG			
Navn(fornavn og etternavn): Torbjørn Årethun			
Arbeidssted(avdeling/seksjon/institutt): Høgskolen i Sogn og Fjordane, Sogndal		Akademisk grad: Høyere grad	Stilling: Høgskolelektor
Adresse – arbeidssted: Postboks 133		Postnummer: 6851	Poststed: SOGNDAL
Telefon: 57676322	Mobil:	Telefaks:	E-post: torbjorn.aarethun@hisf.no
4. VED STUDENTPROSJEKT (studiested må alltid være samme som arbeidssted til daglig ansvarlig)			
Navn(fornavn og etternavn) på student: Sindre Tangedal		Akademisk grad: Lavere grad	

Adresse – privat: Øvre Stedjeveg 11		Postnummer: 6851	Poststed: SOGNDAL
Telefon: 99777204	Mobil:	Telefaks:	E-post: sin_tan4@hotmail.com
5. FORMÅL MED PROSJEKTET			
Problemstillinger, forsknings spørsmål, eller lignende.	Me skal innhente informasjon fra eit utval av bachelorstudenter i sogn dal og blandt anna spørre dem om lysten til å ta vidare utdanning nå har økt som følge av finans krisen og høyere ledighet.		
6. PROSJEKTOMFANG			
☒ Enkelt institusjon ☐ Nasjonal multisenterstudie ☐ Internasjonal multisenterstudie Angi øvrige institusjoner som skal delta:			
7. UTVALGSBESKRIVELSE			
<u>Beskrivelse av utvalget.</u> Gi en kort beskrivelse av hvilke personer eller grupper av personer som inngår i prosjektet (f.eks. skolebarn, pasienter, soldater).	Eit utval på omlag 200 studenter som går 3. året ved høgskulen i sogn og fjordane. Dette er bachelorstudenter innenfor faga sjukepleier, ingeniør, øk.adm, idrett od friluft samt allmenlære/førskulelærer.		
<u>Rekruttering og trekking.</u> Oppgi hvordan utvalget rekrutteres og hvem som foretar rekrutteringen/ trekkingen.	Vil vil på forhand bestemme hvor mange som skal spørres innen for kvar studieretning. Så vil vi be de enkelte avdelinger om å plukke ut klasser av riktig størrelse. Så vil vi ved begynnelsen av ein forelesningstime be om å få eit par minutter til å orientere klassen om ndersøkelsen, dele ut skjema og be dem bruke eit par minutter til å besvare undersøkelsen. Eg samler sjølv inn svara.		
<u>Førstegangskontakt.</u> Oppgi hvem som oppretter førstegangskontakt med utvalget.			
Oppgi alder på utvalget	☐ Barn (0-15 år)	☐ Ungdom (16-17år)	☒ Voksne (over 18 år)
Antall personer som inngår i utvalget.	Omlag 200 personer		

<p><i>Dersom det inkluderes personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse, beskriv denne del av utvalget nærmere.</i></p>	
<p>8. INFORMASJON OG SAMTYKKE</p>	
<p><i>Oppgi hvordan informasjon til respondenten gis.</i></p>	<p>☐ Det gis skriftlig informasjon. ☒ Det gis muntlig informasjon.</p> <p>Redegjør for hvilken informasjon som gis Viser til foregående punkt</p> <hr/> <p>☐ Det gis ikke informasjon. Forklar hvorfor det ikke gies informasjon.</p>
<p><u>Samtykke</u> <i>Innhentes samtykke fra den registrerte?NB. Se veiledning for krav til samtykke.</i></p>	<p>☐ Ja Oppgi hvordan samtykke innhentes.</p> <hr/> <p>☒ Nei Gi en redegjørelse for hvorfor det anses nødvendig å gjennomføre prosjektet uten samtykke fra respondenten. Det er frivilligt å delta i undersøkelsen. Dette vil vi gi informasjon om i begynnelsen av timen.</p>
<p>9. METODE FOR INNSAMLING AV PERSONOPPLYSNINGER</p>	

<p>Kryss av for hvilke datainnsamlingsmetoder og datakilder som skal benyttes</p>	☒ Spørreskjema ☐ Personlig intervju ☐ Observasjon ☐ Gruppeintervju ☐ Psykologiske/pedagogiske tester ☐ Medisinske undersøkelser/tester ☐ Journaldata ☐ Registerdata ☐ Biologisk materiale ☐ Utpøving av legemidler ☐ Annen innsamlingsmetode, oppgi hvilken:	
<p>Kommentar til metode for innsamling av personopplysninger: Vi vil samle inn opplysninger om alder, kjønn og studieretning</p>		
<p>10. DATAMATERIALETS INNHOLD</p>		
<p>Gjør kort rede for hvilke opplysninger som skal samles inn. Legg ved spørreskjema, intervjuguide, registreringsskjema e. a., som foreligger ferdig utarbeidet eller som utkast.</p>	<p>Alder, kjønn og studieretning, eventuelle studieplaner</p>	
<p>Registreres det direkte personidentifiserende opplysninger?</p>	☐ Ja ☒ Nei	<p>Hvis ja, oppgi hvilke: ☐ Navn, adresse, fødselsdato ☐ 11-sifret fødselsnummer</p>
<p>Registreres det indirekte identifiserende personopplysninger</p>	☐ Ja ☒ Nei	<p>Hvis ja, oppgi hvilke:</p>
<p>Behandles det sensitive personopplysninger?</p>	☐ Ja ☒ Nei	<p>Hvis ja, oppgi hvilke: ☐ Rasemessig eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning. ☐ At en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling. ☐ Helseforhold. ☐ Seksuelle forhold. ☐ Medlemskap i fagforeninger.</p>
<p>Behandles det opplysninger om tredjeperson?</p>	☐ Ja ☒ Nei	<p>Hvis ja, hvordan blir tredjeperson informert om behandlingen? ☐ Får skriftlig informasjon. ☐ Får muntlig informasjon. ☐ Blir ikke informert.</p>
<p>11. INFORMASJONSSIKKERHET</p>		

Redegjør for hvordan datamaterialet registreres og oppbevares.	☐ Direkte personidentifiserende opplysninger (spesifiser hvilke på punkt 10) erstattes med et referansenummer som viser til en manuell/elektronisk navneliste som oppbevares atskilt fra det øvrige datamaterialet. Oppgi hvordan koblingsnøkkelen lagres og hvem som har tilgang til denne.	
	☐ Direkte personopplysninger lagres sammen med det øvrige materialet. Oppgi hvorfor det er nødvendig med oppbevaring av direkte identifikasjonsopplysninger sammen med det øvrige datamaterialet:	
	☐ Annet Spesifiser:	
Hvordan skal datamaterialet registreres og oppbevares? Sett flere kryss dersom opplysninger registreres flere steder.	☐ Fysisk isolert pc tilhørende virksomheten ☐ Pc i nettverksystem tilhørende virksomheten ☒ Pc i nettverksystem tilknyttet Internett tilhørende virksomheten ☐ Isolert privat pc ☐ Privat pc tilknyttet Internett ☐ Videoopptak/fotografi	☐ Lydopptak ☐ Manuelt/papir ☐ Annet: Hvis annen lagring, beskriv nærmere: Behandles lyd/videoopptak på pc? ☐ Ja ☒ Nei
Sikring av konfidensialitet.	Beskriv hvordan datamaterialet er beskyttet mot at uvedkommende får innsyn i opplysningene? Beskyttet med passord som berre eg har.	
Vil prosjektet ha prosjektmedarbeidere som skal ha tilgang til datamaterialet på lik linje med daglig ansvarlig/ student?	☐ Ja ☒ Nei	Oppgi hvilke:
Innhentes eller overføres personopplysninger ved hjelp av e-post/internett/eksternt datanett?	☐ Ja ☒ Nei	Hvis ja, beskriv hvilke opplysninger og hvilken form de har.
Vil personopplysninger bli utlevert til andre enn prosjektgruppen?	☐ Ja ☒ Nei	Hvis ja, til hvem:
Skal opplysninger samles inn/bearbeides ved hjelp av databehandler?	☐ Ja ☒ Nei	Hvis ja, redegjør for hvem som skal samle inn data og hvilke data dette gjelder:
Hvis multisenterstudie:	Redegjør for hvordan samarbeidet mellom institusjonene foregår. Hvem har tilgang til materialet og hvordan reguleres tilgangen:	

12. VURDERING/GODKJENNING AV ANDRE INSTANSER

Er prosjektet fremleggelses-pliktig for Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK)?	Hvis ja, legg ved eller ettersend kopi av tilråding/tillatelse. ☐ Ja ☒ Nei
Dersom det anvendes biologisk materiale, er det søkt REK om opprettelse av forskningsbiobank?	Hvis ja, legg ved eller ettersend kopi av tilråding/tillatelse. ☐ Ja ☒ Nei
Er det nødvendig å søke om dispensasjon fra taushetsplikt for å få tilgang til data?	Hvis ja, legg ved eller ettersend kopi av tilråding/tillatelse. ☐ Ja ☒ Nei
Er det nødvendig med melding til Statens legemiddelverk?	Hvis ja, legg ved eller ettersend kopi av tilråding/tillatelse. ☐ Ja ☒ Nei
Andre	Angi hvem. ☐ Ja ☒ Nei

13. PROSJEKTPERIODE

<i>Oppgi tidspunkt for når datainnsamlingen starter – <u>prosjektstart</u> samt tidspunkt når behandlingen av personopplysninger opphører – <u>prosjektslutt</u>.</i>	Prosjektstart (ddmmåååå): 05.03.2009 Prosjektslutt (ddmmåååå): 08.05.2009
<i>Gjør rede for hva som skal skje med datamaterialet ved <u>prosjektslutt</u>.</i>	☐ Datamaterialet skal anonymiseres. Gi en redegjørelse for hvordan datamaterialet anonymiseres. ☐ Datamaterialet skal oppbevares med personidentifikasjon Hvor skal datamaterialet oppbevares? Gi en redegjørelse for hvorfor datamaterialet skal oppbevares med personidentifikasjon:

14. FINANSIERING

Dette koster ingenting.

15. TILLEGGSPPLYSNINGER

Etter prosjektslutt vil datamaterialet bli sletta.

16. ANTALL VEDLEGG

Oppgi hvor mange vedlegg
som legges ved
meldeskjemaet.

0

6.3.2 Vedlegg 2: Svar fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Torbjørn Årethun
Høgskolen i Sogn og Fjordane, Sogndal
Postboks 133
6851 SOGNDAL

Vår dato: 26.03.2009

Vår ref :21133 / 2 / AH Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 05.02.2009. Meldingen gjelder prosjektet:

21133	<i>Den finansielle krisens innvirkning på bachelorstudenters studietilbøyelighet</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Høgskulen i Sogn og Fjordane, ved institusjonens overste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Torbjørn Årethun</i>
Student	<i>Sindre Tangedal</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepiktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstillter kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 08.05.2009, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

for
Bjørn Henrichsen

Åsne Halskau
Åsne Halskau

Åsne Halskau
Kontaktperson: Åsne Halskau tlf: 55 58 89 26

Vedlegg: Prosjektvurdering

✓ Kopi: Sindre Tangedal, Øvre Stedjeveg 11, 6851 SOGNDAL

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uio.no

Prosjektet omhandler den finansielle krisens innvirkning på bachelorgradstudenters lyst til å ta videre utdanning. Det vil gjennomføres en spørreundersøkelse med omlag 200 bachelorgradstudenter ved Høgskolen i Sogn og Fjordane. De ulike avdelingene ved høgskolen plukker ut klasser av rette størrelse.

Det gis muntlig informasjon om prosjektet før utdelingen av spørreundersøkelsen. Personvernombudet legger til grunn at respondentene får følgende informasjon før de tar stilling til om de vil delta i prosjektet:

- Prosjektets formål/tittel
- Hvilke opplysninger som innhentes og hva de skal brukes til
- Hvilke metoder som brukes for å innhente opplysningene
- Hvordan konfidensialitet, oppbevaring og eventuell gjenbruk av materialet vil ivaretas
- Dato for prosjektslutt og hva som skjer med datamaterialet ved endt prosjekt (anonymisering eller sletting)
- Understrekelse av at deltakelse er frivillig
- Kontaktopplysninger til studenter og veileder

Personvernombudet gjør oppmerksom på at alle momentene ovenfor er informasjon respondentene har krav på å få etter personopplysningsloven, og henviser til NDS 's hjemmesider hvor du finner sjekkliste og eksempel på informasjonsskriv til respondenter:

http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/informasjon.html
http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/informasjon.html

Personvernombudet ber videre om at informasjonen som står forrest i spørreundersøkelsen justeres på følgende måte: Siden det kan være indirekte personidentifiserende opplysninger i de besvarete spørreundersøkelsene under prosjektperioden, må det presiseres at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i den ferdige bacheloroppgaven.

Prosjektslutt er angitt til 08.05.2009. Senest ved prosjektslutt må selve datamaterialet slettes eller anonymiseres. Anonymisering innebærer at eventuelle indirekte personidentifiserbare opplysninger som framgår av intervjuutskriftene, slettes eller omskrives på en slik måte at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes.

6.3.3 Vedlegg 3: Brev til Dekaner i Sogndal

Dato: xx.02.09

Spørreundersøkelse blant bachelorstudenter ved Avdeling for

Vi er to bachelorstudenter som går på økonomisk-administrativ linje ved høgskolen i Sogn og Fjordane. Vi skal skrive bacheloroppgave om bachelorstudenters vilje til å ta masterutdanning sett i lys av finanskrisen. Vi har derfor et ønske om å utføre en spørreundersøkelse (se vedlegg) blant 70 bachelorstudenter på 3. året ved Avdeling forved HISF. Vi tar sikte på å gjennomføre undersøkelsen i løpet av mars.

Vi ønsker at avdelingen velger ut én eller flere klasser som til sammen utgjør om lag 70 bachelorstudenter på 3. året. Vi ønsker også at faglærer deler ut spørreskjemaet og ber studentene bruke 3 – 5 minutter på slutten av timen til å svare på undersøkelsen. Vi hadde satt stor pris på om faglæreren deretter hadde samla inn svarene og oppbevart de, og at vi hadde gjort en avtale med faglærer om avhenting.

Datamaterialet vil ikke være personidentifiserbart, og det vil kun bli publisert i form av aggregert statistikk. Grunnlagsdataene vil bli slettet 1.juli 2009.

Dersom dere har spørsmål til undersøkelsen, kan dere kontakte oss på Mobil eller E-post, eller dere kan ta kontakt med veileder for Bacheloroppgaven:

Med vennlig hilsen
Frank Helleland og Sindre Tangedal
Bachelorstudenter ved Høgskolen i Sogn og Fjordane

Mobil: 93633545
E-post: Frankahe@stud.hisf.no

Mobil: 99777204
E-post: Sindret@stud.hisf.no

Veileder:

Torbjørn Årethun
Høgskulelektor
Avdeling for økonomi, leiting og reiseliv
Høgskolen i Sogn og Fjordane
Tlf: 57 67 63 22
Mobiltlf: 48 01 19 74
e-post: torbjorn.arethun@hisf.no

6.3.4 Vedlegg 4: Brev til Dekaner i Førde

Dato: xx.02.09

Spørreundersøkelse blant bachelorstudenter ved Avdeling for

Vi er to bachelorstudenter som går på økonomisk-administrativ linje ved høgskolen i Sogn og Fjordane. Vi skal skrive bacheloroppgave om bachelorstudenters vilje til å ta masterutdanning sett i lys av finanskrisen. Vi har derfor et ønske om å utføre en spørreundersøkelse (se vedlegg) blant 70 bachelorstudenter på 3. året ved Avdeling forved HISF. Vi tar sikte på å gjennomføre undersøkelsen i løpet av mars.

Vi ønsker at avdelingen velger ut én eller flere klasser som til sammen utgjør om lag 70 bachelorstudenter på 3. året. Vi ønsker også at faglærer deler ut spørreskjemaet og ber studentene bruke 3 – 5 minutter på slutten av timen til å svare på undersøkelsen.

Vi vil sende spørreskjemaene i posten til deres avdeling i løpet av mars måned. Vi hadde satt stor pris på om faglæreren hadde samla inn svarene og sendt disse til veilederen vår ved avdeling for økonomi og reiseliv i Sogndal.

Spørsmål? Kontakt oss på Mobil eller E-post:

Frank Helleland:

Sindre Tangedal

Mobil: 93633545

Mobil: 99777204

E-post: frankahe@stud.hisf.no

E-post: sindret@stud.hisf.no

Veileder:

Torbjørn Årethun

Høgskulelektor

Avdeling for økonomi, leiing og reiseliv

Høgskulen i Sogn og Fjordane

Tlf: 57 67 63 22

Mobil: 48 01 19 74

e-post: torbjorn.arethun@hisf.no

Mvh

Frank Helleland og Sindre Tangedal

6.3.5 Vedlegg 5: Pilotskjema

Vi er to økonomistudenter ved Høgskulen i Sogn og Fjordane som er i gang med bacheloroppgaven vår. I den forbindelse ønsker vi å kartlegge hvordan finanskrisen og følgende oppgang i arbeidsledighet påvirker bachelorstudenters vilje til å satse på videre utdanning etter endt bachelorutdanning. Vi vil påpeke at datamaterialet i denne undersøkelsen vil bli behandlet konfidensielt og enkeltpersoner ikke vil bli gjenkjent. All grunnlagsdata vil også bli slettet innen 1. Juni 2009.

I den forbindelse har vi laget noen spørsmål vi håper du vil svare på. På forhånd ønsker vi å takke alle som velger å delta i undersøkelsen.

Først ber vi deg svare på noen spørsmål om deg selv.

- **Kjønn:** _____
- **Fødselsår:** 19__
- **Hvilken studieavdeling går du på:**

Sett et kryss i ruta for din avdeling

- Avd. for Helsefag (AHF)
- Avd. for Ingeniør- og Naturfag (AIN)
- Avd. for Lærerutdanning og Idrett (ALI)
- Avd. for Samfunnsfag (ASF)
- Avd. for Økonomi, Leiling og Reiseliv (AØR)
- Annet (spesifiser) _____

Sett et kryss i den ruta som er mest relevant for deg (kun et kryss for hver linje).

	Heilt enig	Delvis enig	Vet ikke	Delvis uenig	Heilt uenig
Jeg planlegger å ta masterutdanning etter fullført bachelorgrad.					
Jeg planlegger å begynne på et heilt nytt studie etter fullført bachelorgrad.					
Jeg tror det blir vanskeligere å få jobb etter bachelorstudiet enn det var før finanskrisen.					
Økende arbeidsledighet gjør det mer sannsynlig at jeg vil ta master/videre studier etter bachelorgraden.					
Økende arbeidsledighet gjør at jeg vil ta et annet masterstudie enn det jeg i utgangspunktet hadde tenkt.					
Økende arbeidsledighet er for meg en høyt motiverende faktor til å ta masterutdanning.					

Kommentarer til spørreskjema?

6.3.6 Vedlegg 6: Spørreskjema

Vi er to økonomistudenter ved Høgskulen i Sogn og Fjordane som er i gang med bacheloroppgaven vår. I den forbindelse ønsker vi å kartlegge hvordan finanskrisen og følgende oppgang i arbeidsledighet påvirker bachelorstudenters vilje til å satse på videre utdanning etter endt bachelorutdanning. Vi vil påpeke at datamaterialet i denne undersøkelsen vil bli behandlet konfidensielt og enkeltpersoner ikke vil bli gjenkjent. All grunnlagsdata vil også bli slettet innen 1. Juli 2009.

I den forbindelse har vi laget noen spørsmål vi håper du vil svare på. På forhånd ønsker vi å takke alle som velger å delta i undersøkelsen.

Først ber vi deg svare på noen spørsmål om deg selv.

- **Kjønn:**

- Mann
- Kvinne

- **Fødselsår: 19_____**

- **Hvilken studieavdeling går du på:**

Sett et kryss i ruta for din avdeling

- Avd. for Helsefag (AHF)
- Avd. for Ingeniør- og Naturfag (AIN)
- Avd. for Lærerutdanning og Idrett (ALI)
- Avd. for Samfunnsfag (ASF)
- Avd. for Økonomi, Leiling og Reiseliv (AØR)
- Annet (spesifiser) _____

Sett et kryss i den ruta som er mest relevant for deg (kun et kryss for hver linje).

	Heilt enig	Delvis enig	Vet ikke	Delvis uenig	Heilt uenig
Jeg planlegger å ta masterutdanning etter fullført bachelorgrad.					
Jeg planlegger å begynne på et heilt nytt studie etter fullført bachelorgrad.					
Jeg tror det blir vanskeligere å få jobb etter bachelorstudiet enn det var før finanskrisen.					
Økende arbeidsledighet gjør det mer sannsynlig at jeg vil ta master/videre studier etter bachelorgraden.					
Økende arbeidsledighet gjør at jeg vil ta et annet masterstudie enn det jeg i utgangspunktet hadde tenkt.					

6.3.7 Vedlegg 7: Spørreskjema Samfunnsfag

Vi er to økonomistudenter ved Høgskulen i Sogn og Fjordane som er i gang med bacheloroppgaven vår. I den forbindelse ønsker vi å kartlegge hvordan finanskrisen og følgende oppgang i arbeidsledighet påvirker bachelorstudenters vilje til å satse på videre utdanning etter endt bachelorutdanning. Vi vil påpeke at datamaterialet i denne undersøkelsen vil bli behandlet konfidensielt og enkeltpersoner ikke vil bli gjenkjent. All grunnlagsdata vil også bli slettet innen 1. Juli 2009.

I den forbindelse har vi laget noen spørsmål vi håper du vil svare på. På forhånd ønsker vi å takke alle som velger å delta i undersøkelsen.

Først ber vi deg svare på noen spørsmål om deg selv.

- **Kjønn:**

- Mann
- Kvinne

- **Fødselsår: 19_____**

- **Hvilket bachelorstudium går du på:**

Sett et kryss i ruta for din avdeling

- Barnevern
- Vernepleie
- Sosial Arbeid / Sosionom
- Sosiologi /Ungdomssosiologi
- Historie
- Annet (spesifiser) _____

Sett et kryss i den ruta som er mest relevant for deg (kun et kryss for hver linje).

	Heilt enig	Delvis enig	Vet ikke	Delvis uenig	Heilt uenig
Jeg planlegger å ta masterutdanning etter fullført bachelorgrad.					
Jeg planlegger å begynne på et heilt nytt studie etter fullført bachelorgrad.					
Jeg tror det blir vanskeligere å få jobb etter bachelorstudiet enn det var før finanskrisen.					
Økende arbeidsledighet gjør det mer sannsynlig at jeg vil ta master/videre studier etter bachelorgraden.					
Økende arbeidsledighet gjør at jeg vil ta et annet masterstudie enn det jeg i utgangspunktet hadde tenkt.					

6.3.8 Vedlegg 8: Kjønnfordeling blant avdelingene ved HISF

		Hvilken Studieavdeling respondenten går på					Total
		Helsefag (AHF)	Ingeniør- og Naturfag (AIN)	Lærereutdanning og Idrett (ALI)	Samfunnsfag (ASF)	Økonomi og Reiseliv (AØR)	
Om respondenten er Kvinne eller Mann	Mann	3 8,6%	9 69,2%	12 35,3%	19 18,4%	11 50,0%	54 26,1%
	Kvinne	32 91,4%	4 30,8%	22 64,7%	84 81,6%	11 50,0%	153 73,9%
Total		35 100,0%	13 100,0%	34 100,0%	103 100,0%	22 100,0%	207 100,0%

6.3.9 Vedlegg 9: Svarfordeling blant avdelingene ved HISF

	Jeg planlegger å ta masterutdanning etter fullført bachelorgrad			Total
	Enig	Vet ikke	Uenig	
AHF	40%	31%	29%	100,0%
AIN	23%	15%	62%	100,0%
ALI	21%	50%	29%	100,0%
ASF	36%	36%	28%	100,0%
AØR	55%	27%	18%	100,0%
	35%	35%	29%	100,0%

	Jeg planlegger å begynne på et heilt nytt studie etter fullført bachelorgrad			Total
	Heilt enig	Vet ikke	Delvis uenig	
AHF	11%	9%	80%	100,0%
AIN	%	15%	85%	100,0%
ALI	18%	32%	50%	100,0%
ASF	13%	13%	75%	100,0%
AØR	14%	23%	64%	100,0%
	12,6%	16,4%	71,0%	100,0%

	Jeg tror det blir vanskeligere å få jobb etter bachelorstudiet enn det var før finanskrisen			Total
	Heilt enig	Vet ikke	Delvis uenig	
AHF	11%	23%	66%	100,0%
AIN	61%	38%	1%	100,0%
ALI	12%	38%	50%	100,0%
ASF	21%	20%	58%	100,0%
AØR	91%	1%	8%	100,0%
	28,0%	22,7%	49,3%	100,0%

	Økende arbeidsledighet gjør det mer sannsynlig at jeg vil ta master/videre studier etter bachelorgraden			Total
	Heilt enig	Vet ikke	Delvis uenig	
AHF	9%	20%	71%	100,0%
AIN	38%	31%	31%	100,0%
ALI	24%	29%	47%	100,0%
ASF	25%	22%	52%	100,0%
AØR	86%	5%	9%	100,0%
	29,5%	21,7%	48,8%	100,0%

	Økende arbeidsledighet gjør at jeg vil ta et annet masterstudie enn det jeg i utgangspunktet hadde tenkt			Total
	Heilt enig	Vet ikke	Delvis uenig	
AHF	3%	9%	89%	100,0%
AIN	%	8%	92%	100,0%
ALI	3%	24%	74%	100,0%
ASF	2%	16%	83%	100,0%
AØR	5%	14%	82%	100,0%
	2,4%	15,0%	82,6%	100,0%

6.3.10 Vedlegg 10: Svarfordeling blant aldersgrupper

Alder		Jeg planlegger å ta masterutdanning etter fullført bachelorgrad			Total
		Enig	Vet ikke	Uenig	
Over 31 år	Over 31 år	30,3%	30,3%	39,4%	100,0%
	25-30 år	44,1%	22,0%	33,9%	100,0%
	Under 25 år	32,2%	43,5%	24,3%	100,0%
Total		35,3%	35,3%	29,5%	100,0%

Alder		Jeg planlegger å begynne på et heilt nytt studie etter fullført bachelorgrad			Total
		Enig	Vet ikke	Uenig	
Over 31 år	Over 31 år	3,0%	3,0%	93,9%	100,0%
	25-30 år	16,9%	13,6%	69,5%	100,0%
	Under 25 år	13,0%	21,7%	65,2%	100,0%
Total		12,6%	16,4%	71,0%	100,0%

		Jeg tror det blir vanskeligere å få jobb etter bachelorstudiet enn det var før finanskrisen			Total
		Enig	Vet ikke	Uenig	
Alder	Over 31 år	18,2%	21,2%	60,6%	100,0%
	25-30 år	39,0%	13,6%	47,5%	100,0%
	Under 25 år	25,2%	27,8%	47,0%	100,0%
Total		28,0%	22,7%	49,3%	100,0%

		Økende arbeidsledighet gjør det mer sannsynlig at jeg vil ta master/videre studier etter bachelorgraden			Total
		Enig	Vet ikke	Uenig	
Alder	Over 31 år	18,2%	15,2%	66,7%	100,0%
	25-30 år	32,2%	18,6%	49,2%	100,0%
	Under 25 år	31,3%	25,2%	43,5%	100,0%
Total		29,5%	21,7%	48,8%	100,0%

		Økende arbeidsledighet gjør at jeg vil ta et annet masterstudie enn det jeg i utgangspunktet hadde tenkt			Total
		Enig	Vet ikke	Uenig	
Alder	Over 31 år	3,0%	12,1%	84,8%	100,0%
	25-30 år	1,7%	10,2%	88,1%	100,0%
	Under 25 år	2,6%	18,3%	79,1%	100,0%
Total		2,4%	15,0%	82,6%	100,0%

6.3.11 Vedlegg 11: Svarfordeling blant kjønnene

		Jeg planlegger å ta masterutdanning etter fullført bachelorgrad			Total
		Heilt enig	Vet ikke	Delvis uenig	
Om respondenten er Kvinne eller Mann	Mann	35,2%	40,7%	24,1%	100,0%
	Kvinne	35,3%	33,3%	31,4%	100,0%
Total		35,3%	35,3%	29,5%	100,0%

		Jeg planlegger å begynne på et heilt nytt studie etter fullført bachelorgrad			Total
		Heilt enig	Vet ikke	Delvis uenig	
Om respondenten er Kvinne eller Mann	Mann	11,1%	22,2%	66,7%	100,0%
	Kvinne	13,1%	14,4%	72,5%	100,0%
Total		12,6%	16,4%	71,0%	100,0%

		Jeg tror det blir vanskeligere å få jobb etter bachelorstudiet enn det var før finanskrisen			Total
		Heilt enig	Vet ikke	Delvis uenig	
Om respondenten er Kvinne eller Mann	Mann	29,6%	27,8%	42,6%	100,0%
	Kvinne	27,5%	20,9%	51,6%	100,0%
Total		28,0%	22,7%	49,3%	100,0%

		Økende arbeidsledighet gjør det mer sannsynlig at jeg vil ta master/videre studier etter bachelorgraden			Total
		Heilt enig	Vet ikke	Delvis uenig	
Om respondenten er Kvinne eller Mann	Mann	33,3%	29,6%	37,0%	100,0%
	Kvinne	28,1%	19,0%	52,9%	100,0%
Total		29,5%	21,7%	48,8%	100,0%

		Økende arbeidsledighet gjør at jeg vil ta et annet masterstudie enn det jeg i utgangspunktet hadde tenkt			Total
		Heilt enig	Vet ikke	Delvis uenig	
Om respondenten er Kvinne eller Mann	Mann	5,6%	14,8%	79,6%	100,0%
	Kvinne	1,3%	15,0%	83,7%	100,0%
Total		2,4%	15,0%	82,6%	100,0%